

ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ

Навчально-науковий інститут денної освіти

Форма навчання денна

(денна, заочна, заочно-дистанційна)

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту

Завідувач кафедри

Г. П. Склад

(підпис, ініціали та прізвище)

« ____ » _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Перспективи післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області»

*зі спеціальності 242 «Туризм»
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра*

Виконавець роботи Кирилова Аліна Романівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Карпенко Юрій Вікторович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

(підпис, дата)

Полтава – 2023

ЗМІСТ

Стор.

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ.....	5
1.1 Сутність та характерні риси лікувально-оздоровчого туризму	5
1.2 Класифікація та типи лікувально-оздоровчих закладів	14
1.3 Нормативно-правове регулювання санаторно-курортної	
діяльності в Україні	26
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ	
В РЕГІОНІ.....	37
2.1 Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси	
Львівської області	37
2.2 Сучасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого	
туризму у Львівській області	47
2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру по Львівській області.....	56
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68

ВСТУП

Україна має значний потенціал для розвитку лікувально-оздоровчого туризму, зокрема наявність морських ресурсів, мінеральних джерел, лікувальних родовищ грязей, лісів тощо. Водночас розвиток лікувально-оздоровчого туризму є перспективним видом туризму України, оскільки, по-перше, до війни спостерігалася тенденція до зростання частки людей старшого віку, а по-друге, з початком війни зросла потреба людей не тільки у відпочинку, задоволенні своїх пізнавальних інтересів, але і в лікуванні та оздоровленні. Діяльність туристичної галузі – це не лише підтримка бюджету країни, хоча така її функція є надзвичайно важливою, особливо в часи тривання військових дій. Вона також виступає в ролі способу хоч короткочасної, проте ефективної психологічної реабілітації. Коли держава опинилася в ситуації військового конфлікту, це відобразилося на психологічному та емоційному стані громадян. Через постійний стрес та перебування у стані напруження, страху та відчаю люди як ніколи потребують можливості хоча б у невеличких радощах знайти відраду та тимчасовий спокій. Туристичні подорожі добре цьому сприяють, допомагають на деякий час переорієнтуватися, відпочити фізично та психоемоційно. Це благотворно впливає на здоров'я та працездатність. Адже країна як ніколи потребує сильних та впевнених у завтрашньому дні громадян, готових у майбутньому відбудовувати зруйноване.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні заходів, щодо дослідження перспектив післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

Досягнення та реалізація поставленої у роботі мети потребує вирішення таких завдань:

- визначити сутність та характерні риси лікувально-оздоровчого

туризму;

- охарактеризувати класифікацію та типи лікувально-оздоровчих закладів;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання санаторно-курортної діяльності в Україні;
- оцінити природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси Львівської області;
- дослідити стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області;
- розробити лікувально-оздоровчий тур по Львівській області.

Об'єктом дослідження кваліфікаційної роботи є процеси розвитку лікувально-оздоровчого туризму в регіоні.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та практичні аспекти дослідження післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

У роботі використано такі наукові методи дослідження системного та критичного аналізу, табличний, порівняння та узагальнення.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали нормативно-правові документи та акти, інформація Державної служби статистики України, наукові статті, монографії, а також матеріали мережі Інтернет.

Результати дослідження доповідались на кафедральному круглому столі студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2023» (м. Полтава, 15 березня 2023 р.), який проводився у Вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі».

Галуззю застосування результатів дослідження є практична діяльність підприємств санаторно-курортної сфери України, які є базою лікувально-оздоровчого туризму.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

1.1 Сутність та характерні риси лікувально-оздоровчого туризму

Одним із найбільш популярних напрямків туризму варто вважати лікувально-оздоровчий, особливо, враховуючи наскільки важливим сьогодні у житті кожної людини є здоровий спосіб життя, активний відпочинок та відновлення психофізіологічних параметрів.

Різке зростання рекреаційних потреб населення та його вимоги до якості відпочинку на курорті призвели до трансформації санаторно-курортної справи у курортно-рекреаційну систему, основною метою якої є покращення здоров'я людини, якості та тривалості її життя. Відродження медичної профілактики на етапі санаторно-курортного лікування – один із найважливіших напрямів розвитку і вдосконалення системи охорони здоров'я й ринку лікувально-оздоровчих послуг.

Проблема розвитку ринку лікувально-оздоровчих послуг регулюється «Стратегією розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», яка була затверджена у 2017 р. Основним завданням цієї стратегії стало «збільшення уваги до ефективності використання рекреаційних ресурсів держави, необхідність стимулювання розвитку туристичної та курортної сфери України» [65]. Туристична та курортна діяльність визнається сьогодні найприбутковішою і динамічною галуззю економіки. На думку вчених, вона стимулює розвиток різних секторів економіки. Тому, туристична та курортна діяльність розглядається в Стратегії як «один з найперспективніших напрямків структурної перебудови економіки» [20].

Згідно ст. 4 Закону України «Про туризм» лікувально-оздоровчий туризм є видом туризму [54]. Дефініція «лікувально-оздоровчий туризм»

визначається як подорож до курортних місцевостей з метою оздоровлення та і передбачає перебування в санаторно-курортних установах.

Лікувально-оздоровчий туризм в якості основної мотивації туристів розглядає медичні та оздоровчі заходи, які мають на меті підвищення спроможності особистості задовольнити свої потреби в фізичному, розумовому та духовному здоров'ї. Цей вид туризму поділяється на два основних підтипи – оздоровчий (профілактичний) та медичний (лікувальний).

Вітчизняні науковці дають визначення лікувально-оздоровчого туризму з точки зору усталеної санаторно-курортної системи, де вживаються терміни «медичний туризм», «лікувальний», «санаторно-курортний», «оздоровчий». У зарубіжній науковій літературі найчастіше використовують такі поняття, як: «health tourism», «medical tourism», «wellness & spa tourism» та інші. Таким чином, відсутність єдності в трактуванні терміну «лікувально-оздоровчий туризм» створює ситуацію, при якій цей вид туризму або ототожнюється з іншим, або є складовою якогось певного виду туризму, або поєднує в собі два, три та навіть чотири споріднені види діяльності [8]. За таких умов досить проблематично встановити реальні обсяги туристичних потоків з лікувально-оздоровчою метою, виявити межі бази розміщення, розробити програми підтримки цього виду туризму. Науковці також вважають, що різновидами лікувально-оздоровчого туризму є «медичний туризм» та «велнес- і спа-туризм», у складі якого окремо виділено бальнеологічний туризм у вигляді спеціальних програм з використанням мінеральних вод (рис. 1.1.1).

В інших наукових дослідженнях існують визначення лікувально-оздоровчого туризму, ототожнюється з медичним і виокремлюються певні напрями та субнапрями медичного туризму, які за суттю є різновидами лікувально-оздоровчого туризму (рис. 1.1.2).

Отже, лікувально-оздоровчий туризм має дві складові: оздоровчий та медичний туризм, які є його формами й відрізняються метою й характером послуг.

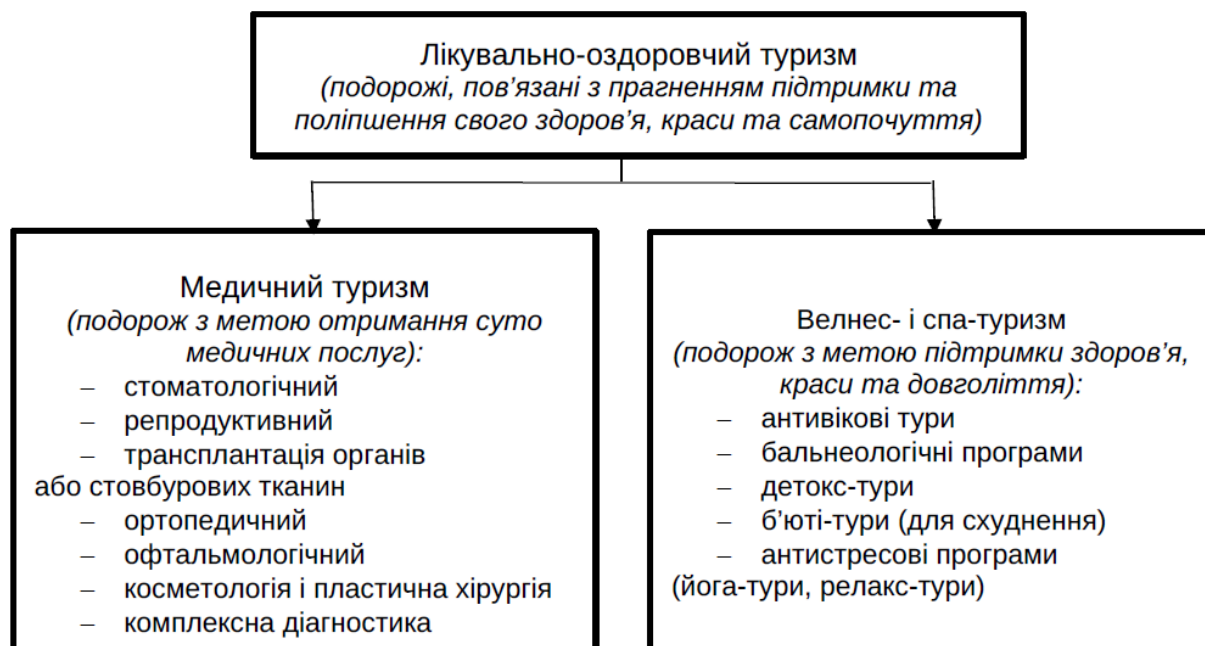

Рис. 1.1.1 Різновиди лікувально-оздоровчого туризму [56]

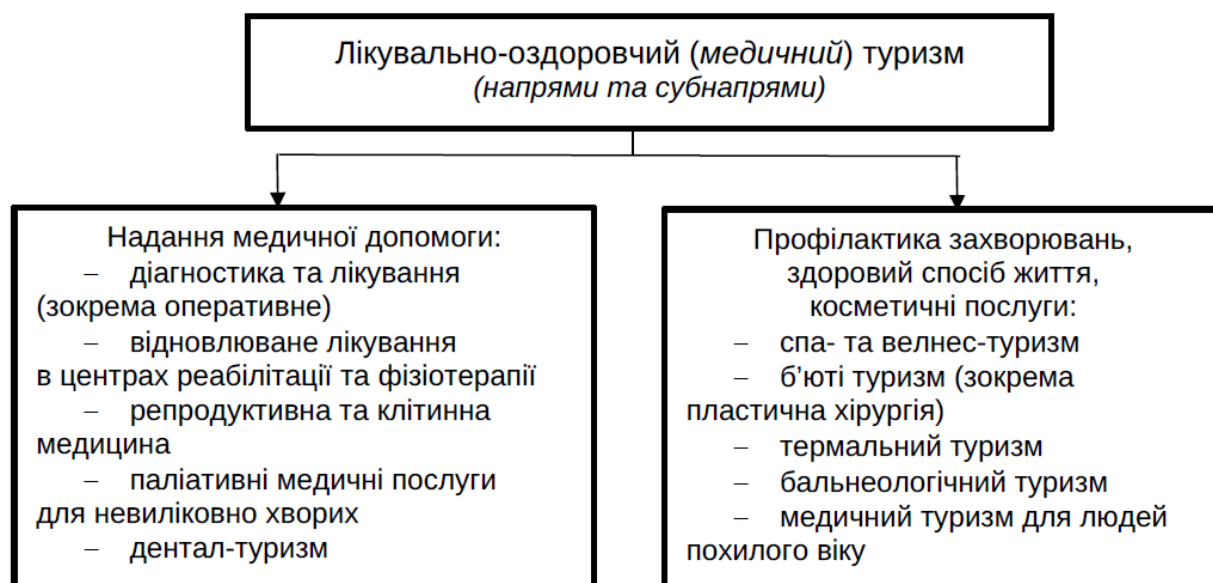

Рис. 1.1.2 Різновиди лікувально-оздоровчого (медичного) туризму [1]

Оздоровчий туризм – це вид туристичної діяльності, який має на меті поліпшити і збалансувати всі основні сфери життя людини, включаючи фізичний, психічний, емоційний, професійний, інтелектуальний і духовний стан та передбачає проведення профілактичних, проактивних заходів, спрямованих на покращення способу життя, таких як фітнес, здорове

харчування, релаксація, догляд за тілом і лікування. Таким чином, оздоровчий туризм охоплює туристів, які подорожують у місця, що не є традиційним середовищем їхнього перебування, з метою проведення заходів, які підтримують або покращують стан здоров'я та вибирають для свого перебування унікальні, автентичні місця лікувального спрямування.

Медичний туризм – це вид туристичної діяльності, який передбачає використання медичної допомоги на основі доказової інформації, лікувальні ресурси та послуги (як інвазивні, так і неінвазивні). Існує чотири основних види медичного туризму: діагностика, лікування, реабілітація, профілактика. Медичний туризм пов'язаний із туристами, які подорожують в інше місце, щоб отримати максимально фахові лікувальні послуги відповідного спрямування, які вони не могли отримати вдома. Найпопулярнішими закладами у цьому виді туризму є ті, які спеціалізуються на наданні послуг з косметичної хірургії, лікування раку, репродуктивної медицини і стоматологічного лікування [2].

За визначенням UNWTO, «health tourism» включає в себе послуги, які широко варіюють від відвідування спацентрів до хірургічних втручань, можуть бути прийняті тому, що це або дешевше, або медичні установи в пункті призначення перевершують такі в домашніх умовах, або тому, що турист хоче зберегти анонімність» [26]. За іншим документом UNWTO, «health tourism – це туризм, пов'язаний з поїздками до Spa-центрів, або курортів, основною метою яких є покращення фізичного добробуту мандрівника, через режим фізичних вправ і терапію, дієтичний контроль, та медичні послуги, які стосуються підтримки здоров'я».

Варто відзначити, що поняття «spa tourism», що досить широко поширене у вітчизняній літературі є тотожним, як за змістом, так і за обсягом, поняттю «оздоровчий туризм», а поняття «health tourism» та «medical tourism» тотожні поняттю «медичний туризм».

Відповідно, оздоровчий та медичний туризм поєднують через

споріднену мету подорожі та реалізацію цієї мети на основі використання однієї бази. Мета лікувально-оздоровчого туризму – комплексне використання природних лікувальних факторів і рухової діяльності в лікувально-профілактичних цілях [2].

Якщо виходити із класифікації організаційних форм туристичних поїздок, то лікувально-оздоровчий туризм можна умовно віднести до спеціальних видів туризму, а саме туризму з лікувальними цілями. Під таку дефініцію потрапляють не тільки поїздки на курорт, а й інші поїздки з метою лікування, наприклад, для операції в зарубіжну клініку (виїзний туризм). Останнім часом на українські курорти приїжджають дедалі більше зарубіжних туристів (в'їзний туризм) для лікування. Поїздки на курорт певної категорії українських громадян оплачує держава (соціальний туризм) [12]. Виходячи з цього, структуру лікувально-оздоровчого туризму схематично можна представити так (рис. 1.1.3).

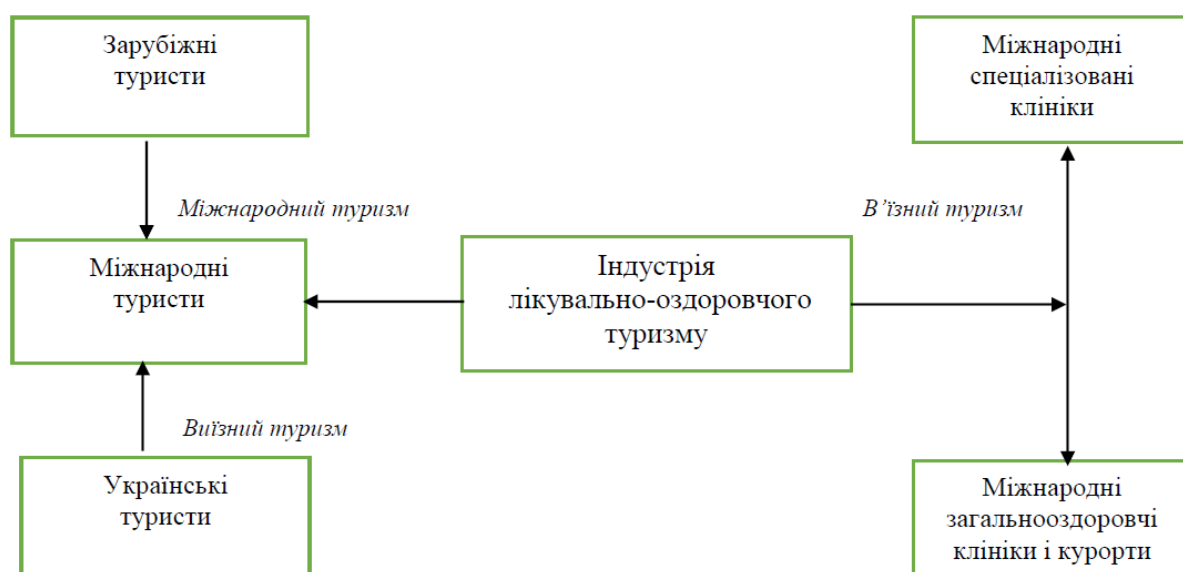

Рис. 1.1.3 Структура лікувально-оздоровчого туризму [2]

Лікувально-оздоровчий туризм має наступні визначальні ознаки:

- тривалість перебування, що незалежно від захворювань, повинно бути достатньо тривалим та становити не менше трьох тижнів, оскільки лише за такий час можна досягти оздоровчого ефекту;

- висока вартість перебування і лікування, адже лікування на курортах є дорогим та орієнтованим не на стандартний набір медичних послуг, тому цей вид туризму розрахований на заможних клієнтів, що замовляють індивідуальну програму перебування і лікування;

- вік туристів, що найчастіше обирають цей вид туризму, переважно люди середнього та похилого віку, що страждають загостренням хронічних хвороб та загальним ослабленням організму. Вибір робиться між курортами, що спеціалізуються на лікуванні конкретного захворювання, і курортами змішаного типу, що загалом зміцнюють здоров'я і сприяють відновленню сил і зняттю стресу [12].

Під час розгляду поїздок із лікувально-оздоровчими цілями в академічному середовищі і в професійному співтоваристві використовуються терміни «лікувальний туризм», «лікувально-оздоровчий туризм», «медичний туризм», «оздоровчий туризм», «СПА-туризм», «спортивно-оздоровчий туризм» та ін.

Термін «лікувально-оздоровчий туризм» є парасольковим для всіх пов'язаних зі здоров'ям поїздок і включає два компоненти – лікування та оздоровлення, які спричиняють такі його різновиди, як медичний, санаторно-курортний і оздоровчий туризм.

Виділяють такі основні потоки лікувально-оздоровчого туризму та провайдерів їх продуктів (рис. 1.1.4).

Основними показниками, що характеризують ситуацію у сфері лікувально-оздоровчого туризму, є:

- 1) кількість туристів, які прибули з метою лікування й оздоровлення в
- 2) лікувальну дестинацію, і число ночівель (ліжко-днів), проведених туристами в лікувальних і оздоровчих організаціях;
- 3) обсяг доходів, що генеруються цією категорією (типом) туризму.
- 4) розмір особистих витрат лікувальних туристів;
- 5) вплив поїздок цього типу туристів на економіку дестинації.

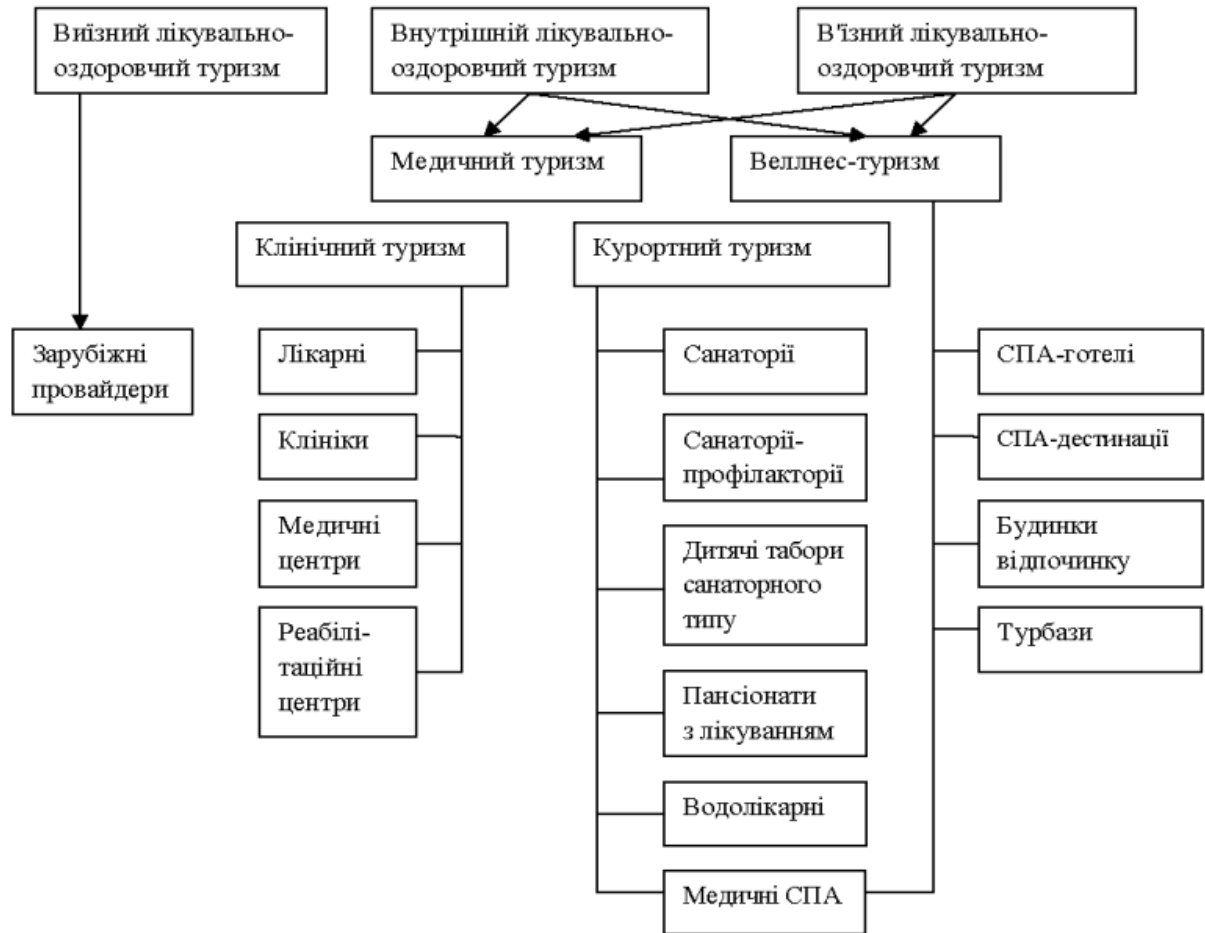

Рис. 1.1.4 Основні потоки лікувально-оздоровчого туризму та спеціалізовані внутрішні провайдери [74]

Графічна інтерпретація індустрії лікувально-оздоровчого туризму представлена на рис. 1.1.5.

Важливим складником лікувально-оздоровчого туризму є природні та кліматичні ресурси – частина туристських ресурсів, представлена природними комплексами, лікувально-оздоровчими місцевостями, кліматом, явищами природи.

Лікувально-оздоровчий туризм будується на турботі людини про стан свого здоров'я, тому має такі складові, як: поїздки в медичні установи для лікування; відпочинок в профільних санаторно-курортних закладах для реабілітації після перенесених захворювань; оздоровчі тури в рекреаційні місцевості для отримання профілактичних процедур щодо зміцнення

Рис. 1.1.5 Індустрія лікувально-оздоровчого туризму [74]

імунітету; відвідування спа-центрів і термальних джерел, а також участь в оздоровчих програмах, розрахованих на фізично і ментально здорових людей, для відновлення сил під час відпочинку.

Таким чином, зміст терміну «лікувально-оздоровчий туризм» полягає у поєднанні лікувального (медичного і реабілітаційного) та оздоровчого (велнес- і спа-) видів туризму. Обґрунтування цього висновку полягає у такому:

– медичний (клінічний) туризм охоплює поїздки в інші дестинації для

отримання стоматологічної допомоги, лікування у репродуктивній сфері та трансплантології, проведення різноманітних діагностичних досліджень тощо. Базою надання послуг виступають багато- чи вузькопрофільні клініки, лікарні, а також різноманітні медичні центри. Цей вид туризму тісно пов'язаний з медичною інфраструктурою і застосовується з метою отримання медичних послуг для подолання конкретних проблем зі здоров'ям;

– санаторно-курортний туризм (реабілітаційний) – бальнеологічний, грязелікувальний, кліматолікувальний, заснований на отриманні санаторно-курортних послуг особами, які прагнуть продовжити відновлення стану здоров'я після проведення курсу лікування певних захворювань. Такий вид туризму отримує розвиток в DESTИНАЦІЯХ з джерелами природних мінеральних вод, грязей або з цілющим кліматом. Базою для такого виду туризму є розвинута санаторно-курортна інфраструктура, що спроможна надавати послуги за основним профілем закладу з охорони здоров'я, а також загальні фізіотерапевтичні процедури, які здійснюються під медичним контролем за певним регламентом;

– велнес-туризм (профілактичний) – вид оздоровчого туризму, який набирає обертів через прагнення людей додержуватися правил здорового способу життя. Для організації оздоровчого відпочинку засоби розміщення повинні мати спортивні споруди (тренажерні зали, майданчики для тренувань та різних видів рухливих ігор); створювати групові й індивідуальні програми для активного проведення часу; пропонувати процедури з таласо-, гало-, вино-апі-, стоун-терапії; організувати надання послуг з біологічного відновлювання організму (відвідування басейну, сауни, лазні, масажного кабінету) і послуг з психологічної підтримки; розробляти меню в закладах ресторанного господарства з урахуванням норм і правил раціонального харчування;

– спа-туризм (відновлюючий) – туризм, метою якого є застосування комплексних оздоровчих програм, орієнтованих на фізично здорових людей під час їх відпочинку. Базою надання послуг можуть бути спа-центри при

готелях, санаторіях і профілакторіях, послуги яких розраховані на максимально можливе використання води при організації процедур [7].

Отже, лікувально-оздоровчий туризм – це туристична подорож до курортних місцевостей з використанням їх природних лікувальних факторів і рухової діяльності, з метою є оздоровлення, лікування реабілітації чи у профілактичних цілях.

У наступному підрозділі нами буде досліджено класифікацію та типи лікувально-оздоровчих закладів.

1.2 Класифікація та типи лікувально-оздоровчих закладів

Головними осередками, де здійснюються заходи з відновлення психофізіологічних параметрів людини за напрямками лікувально-оздоровчого туризму є курорти. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про курорти», курорт – це освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [48].

За характером природних лікувальних ресурсів курорти України поділяють на курорти державного та місцевого значення.

До курортів державного значення належать природні території, що мають особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси і які використовують для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

До курортів місцевого значення належать природні території, що мають загальнопоширені природні лікувальні ресурси і які використовують для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Медичний профіль (спеціалізація) курортів визначають з урахуванням властивостей природних лікувальних ресурсів. За спеціалізацією курорти поділяють на курорти загального призначення та спеціалізовані курорти для лікування конкретних захворювань [48].

Також, у зазначеному законі визначено також наступні поняття.

Лікувально-оздоровча місцевість – природна територія, що має мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, озокерит, ропу лиманів та озер, кліматичні та інші природні умови, сприятливі для лікування, медичної реабілітації хворих та профілактики захворювань.

Особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси - ресурси, які рідко (не часто) зустрічаються на території України, мають обмежене поширення або невеликі запаси у родовищах та є особливо сприятливими і ефективними для використання з метою лікування, медичної реабілітації хворих та профілактики захворювань.

Загальнопоширені природні лікувальні ресурси – ресурси, які зустрічаються в різних регіонах України, мають значні запаси та придатні для використання з метою лікування, медичної реабілітації хворих і профілактики захворювань.

Курорт включає:

- курортну зону, в якій розташовані природні лікувальні ресурси, фізіобальнсолікарні, санаторії, пансіонати, заклади відпочинку, бювети, курортні поліклініки, курзали, майданчики для розваг та спортивних ігор, підприємства громадського харчування і побутового обслуговування відпочиваючих;

- житлову зону, в якій знаходяться житлові будинки, громадські будівлі та споруди для обслуговування населення, яке постійно мешкає на території курорту;

- адміністративно-господарчу зону, в якій розташовуються органи місцевої влади, централізовані господарчі та технічні служби.

В той же час на великих курортах є централізовані фізіобальнеолікарні та поліклініки, які обслуговують відпочиваючих з багатьох оздоровниць, що мають здебільшого спальні корпуси та їдальні.

Характерним закладом у системі санаторно-курортного лікування є санаторій – спеціалізований стаціонарний заклад з використанням у лікувальних комплексах кліматотерапії, бальнеотерапії або грязелікування, апаратної фізіотерапії, лікувальної фізкультури в умовах активного відпочинку, спеціально продуманого ритму життя та проведення процедур [25].

Курортно-рекреаційні заклади – це спеціалізовані заклади короткочасного (щоденного, щотижневого) та тривалого розміщення людей, призначені для задоволення їхніх рекреаційних потреб (лікувально-оздоровчих, культурно-освітніх і спортивних).

Основними функціями курортів є:

- 1) оздоровлення та лікування;
- 2) медична реабілітація хворих;
- 3) відновлювальне лікування осіб, що перенесли важкі хвороби;
- 4) оздоровчий відпочинок і профілактика захворювань;
- 5) культурно-пізнавальна й розважальна.

За характером природних лікувальних ресурсів курорти України поділяють на:

1) курорти державного значення – до яких належать природні території, що мають особливо цінні та унікальні природні лікувальні ресурси і використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань;

2) курорти місцевого значення – до яких відносять природні території, що мають загальнопоширені природні лікувальні ресурси і використовуються з метою лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань.

Відповідно до структури рекреаційних потреб людини прийнято

виділяти такі три головні функціональні класи курортів:

- приморські рекреаційно-відпочинкові;
- гірські активно-туристичні;
- лікувально-оздоровчі [2].

Кожен із визначених класів курортів також поділяють на низку типів і підтипів, зокрема, приморські курорти на: курорти-SPA, таласокурорти, поселення з інфраструктурою так званого пасивного пляжного відпочинку, курортні центри з інфраструктурою активної рекреації (аквапарками, яхтингом, серфінгом тощо), історико-культурні курортні центри (наприклад, Монако), курортотоліси з модерними рекреаційно-готельними комплексами (де все включено: власні басейни, аквапарк, сауни, фітнес-центр, ресторани і бари, ігрові центри, дансинги). Гірські курорти поділяють на два підкласи курортів (цілорічної дії і сезонної дії), на підставі чого виокремлюють курорти гірськолижні, літні активно-туристичні (маунт-байк, скелелазання, сплав гірськими річками тощо), екотуристичні, агротуристичні, мисливсько-туристичні, кліматично-оздоровчі, термально-оздоровчі тощо. Лікувально-оздоровчі курорти поділяють на питні, грязьові, купально-ропні, купально-термальні, кліматичні, спелеологічні (підземні) [2].

За характером природних лікувальних факторів (клімат, мінеральні води, грязі) курорти поділяють на чотири головних типи (або профілі):

- 1) бальнеологічні курорти;
- 2) грязьові курорти;
- 3) кліматичні курорти;
- 4) курорти з кількома лікувальними факторами.

Бальнеологічні курорти – це курорти, лікувальні програми яких базуються на прийомі мінеральних вод, що володіють терапевтичним впливом на людський організм. Мінеральні води можуть використовуватись для внутрішнього прийому та зовнішнього застосування у вигляді ванн, душів, зрошувань, купань. Мінеральні води, що використовуються для лікування на

курортах можуть бути:

- за наявністю газів: вуглекислі, азотні, сірководневі, сульфідні, радонові;
- за вмістом біологічно активних мікроелементів: залізисті, миш'яковисті, кременисті, бромисті, йодисті, йодно-бромні;
- за кислотністю: кислі (спричиняють згортання білків, ущільнюють надшкір'я, чинять дубильну дію на шкіру), нейтральні та лужні (або гідрокарбонатні; сприяють розпушенню та підвищенню еластичності шкіри);
- за температурою: холодні (до 20 °C), теплі або субтермальні (20 – 36 °C), гарячі або термальні (37-42 °C), дуже гарячі або високотермальні (понад 42 °C) [20].

Серед кліматичних курортів виділяють гірські, приморські, лісові та степові на рівнинах, кожному з яких притаманні унікальні комбінації кліматопогодних характеристик, що забезпечують лікувальний ефект. Основними видами лікування на такого типу курортах є повітряні і сонячні ванни та купання. Для посилення дії лікувальних факторів у лікувальний комплекс включають фізіотерапевтичні процедури, лікувальне харчування, лікувальну фізичну культуру. Деякі курорти, поряд із традиційними велнес-готелями, центрами, спортивними клубами та фітнес залами розвиваються заклади краси які пропонують сучасні напрямки оздоровлення, такі як: таласотерапія, енотерапія (винотерапія), ароматерапія, фанготерапія, апітерапія, стоунтерапія, озонотерапія, рефлексотерапія, кріотерапія, магнітотерапія, електротерапія, кольоротерапія, кінезотерапія, світлотерапія і музикотерапія [26].

Поряд з основними виділяються змішані курорти, на яких одночасно використовується кілька природних лікувальних факторів: бальнеогрязьові, бальнеокліматичні, кліматогрязеві, кліматобальнеогрязеві [2].

Розглянемо типологію курортів за М. Рутинським.

Функціональні критерії типології курортів – це критерії, які акцентують

увагу на виокремленні пріоритетного функціонального профілю курорту як територіальної системи чи закладу сфери послуг, зорієнтованого на обслуговування певного сегмента споживачів його послуг. Серед множини функціональних критеріїв у науковій типології курортів найчастіше використовують медичні, соціопсихологічні, ціннісно-смакові й вікові.

Геопросторові критерії типології курортів – це критерії, які акцентують увагу на просторових (географічне положення, ландшафт, соціально-економічне освоєння території тощо) характеристиках розміщення курорту як територіальної системи чи закладу сфери послуг, зорієнтованого на обслуговування певного сегмента споживачів його послуг. Цим критеріям притаманні такі риси, як ієрархічність і синергетичність.

Серед множини геопросторових критеріїв у науковій типології курортів найчастіше використовують ландшафтні, рекреаційно-кліматичні, рекреаційно-ресурсні й урбодемографічні. Загалом ці критерії прийнято об'єднувати у дві групи: природничо-та суспільно-географічні. І саме вони (а не функціональні критерії) є в основі наукових типологій курортно-рекреаційних систем макрорегіонального, регіонально-секторного й локального рангів.

Нижче наведемо найпоширеніші типології курортів за геопросторовими критеріями:

- за орографічним критерієм: низинні, височинні, передгірні, гірські;
- за секторно-географічним критерієм: приморські, континентальні (а також такі підтипи, як субконтинентальні та океанічні);
- за зональними рекреаційно-кліматичними критеріями: високогірно-кліматичні (альпійські), помірно кліматичні сезонної дії, середземноморсько-кліматичного типу, тропічні (сухих або вологих тропіків);
- за ландшафтоформувальними критеріями: приморські (піщані, галькові, скелясто-брилові), континентальні (приозерні, лісові, гірськолущні тощо);

- за специфічними природними критеріями: питні водооздоровчі, термальні, приакваторіально-сольові (ропні) (на кшталт курортів Мертвого моря, солоних озер і лиманів), іонізаційно-сольові алергологічні (спелеологічні), грязьові, нафталанові, фітонцидні тощо;
- за демографічно-урбаністичними критеріями: курортополіси, великі поліфункціональні курортні центри, малі вузькоспеціалізовані курортні поселення, територіально відособлені локальні санаторно-курортні комплекси;
- за суспільними й економічними критеріями: місцевого значення, внутрішньодержавні, міжнародного класу; недорогі, респектабельні, фешенебельні; вузького (спеціалізовані) й широкого (загальнооздоровчо-відпочинкові) профілів тощо.

Типологія за географічними ринками – один з найпоширеніших підходів, який часто використовують в офіційних документах та інформаційних матеріалах. Навіть спеціалізований орган ООН – Всесвітня туристична організація (UNWTO) розробила й рекомендує послуговуватися стрункою таксономічною системою туристичних ринків планети за географічним принципом (Європа, Америка, Африка, Близький Схід, Південна Азія, Азіатсько-Тихоокеанський регіон – а в їхніх межах субрегіони, країни і райони дрібніших рангів).

Типологія за рекреаційно-продуктною спеціалізацією – загальний підхід, яким послуговуються як виробники курортно-рекреаційних послуг, так і їхні споживачі. Суть підходу зводиться до означення головних споживчо-рекреаційних властивостей того чи іншого курортного продукту. Власне за цим типологічним підходом ми розрізняємо курорти бальнеологічні, термальні, грязьові, гірськолижні, приаквальні (озерні, морські), спелеокурорти тощо. Відповідно, скажімо, на бальнеологічному курорті за цим же підходом виділяємо такі організації, як реабілітаційна клініка, SPA-центр, фітнес-центр, санаторій з лікуванням, пансіонат, готель-SPA тощо; на

гірськолижному курорті – апаротель, готель-шале, школа зимових видів спорту, центр прокату гірського спорядження, рятувальна служба та ін.

Типологія за організаційно-правовим статусом ґрунтується на означенні правового статусу, організаційної форми, мети та цілей діяльності організації. За цим підходом ми звикли поділяти організації рекреаційної сфери на законодавчі, контрольно-ревізійні, виробничо-комерційні, громадські, навчальні тощо. Головною організаційною формою закладу курортно-рекреаційної сфери локального рангу є підприємство, яке надає головні (тимчасове проживання, харчування й відпочинок) та, за наявності, різні додаткові послуги; іншими словами, це підприємство готельного типу, готель [59].

З метою підвищення ефективності управління підприємствами санаторно-курортної галузі виникає необхідність у виробленні загальних підходів до їх класифікації.

Таблиця 1.2.1

Типізація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств [3]

Тип оздоровчих підприємств	Визначення
1	2
Санаторій	Спеціалізований засіб розміщення, що забезпечує надання послуг комплексного лікування, медичної реабілітації та профілактики за допомогою природних факторів (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі, морські купання, сонце- лікування тощо) у поєднанні з дієтотерапією, фізіотерапією, медикаментозним лікуванням та іншими методами санаторно-курортного лікування (у регламентованому режимі), розташований на території курорту чи лікувально- оздоровчої місцевості
Санаторій-профілакторій	Спеціалізований засіб розміщення санаторно-курортного типу відомчого підпорядкування, що забезпечує надання послуг комплексного лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань, дієтотерапії, лікувальної фізкультури та інших методів санаторно-курортного лікування (у регламентованому режимі), розташований, зазвичай, у межах курортів, рекреаційних та приміських зон або на території підприємства засновника при наданні санаторно-курортної послуги без відриву від виробництва, навчання
Пансіонат із лікуванням	Спеціалізований засіб розміщення, що забезпечує умови для загального оздоровлення та відпочинку (має умови для надавання медичних і профілактичних послуг та лікування), розташований на території курорту чи лікувально- оздоровчої місцевості

Продовж. табл. 1.2.1

1	2
Курортний готель	Засіб розміщення, який розміщується на території курорту та має умови для відпочинку та оздоровлення
СПА-готель	Засіб розміщення зі СПА-зоною, який має умови для відпочинку та оздоровлення, розташований, як правило, в межах курортів, рекреаційних та приміських зон
Пансіонат відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку та оздоровлення, розташований, зазвичай, у межах курортів, у рекреаційних та приміських зонах
Будинок відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку, розташований, зазвичай, у межах курортів, у рекреаційних та приміських зонах із регламентованим режимом харчування та відпочинку
База та інші заклади відпочинку	Засіб розміщення, призначений для відпочинку, розташований, зазвичай, у рекреаційних та приміських зонах
Заклади 1–2 денного перебування	Засіб розміщення, призначений для короткострокового перебування, розташований, зазвичай, у рекреаційних та приміських зонах

Типізація санаторно-курортних і оздоровчих підприємств здійснюється на підставі функціональних ознак підприємства (асортимент послуг, що пропонуються, режим їх надання, матеріально-технічна база, методи та якість обслуговування) та особливостей природних умов і ресурсів території, на якій воно розміщується.

Усі типи санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за функціональною ознакою розподіляються на санаторно-курортні й оздоровчі підприємства.

Серед санаторно-курортних підприємств варто виокремити: санаторії, санаторії-профілакторії та пансіонати з лікуванням, тобто підприємства, які надають послуги лікування та повинні розміщуватися на території курорту чи лікувально-оздоровчій місцевості.

До оздоровчих належать усі інші зазначені вище типи підприємств, що мають умови для відпочинку й оздоровлення та розташовані, зазвичай, у межах курортів, рекреаційних та приміських зонах.

Санаторно-курортні заклади – це заклади охорони здоров'я, які

розташовані на територіях курортів і забезпечують надання громадянам послуг лікувального, профілактичного та реабілітаційного характеру з використанням природних лікувальних ресурсів [48].

Санаторій – провідний лікувально-профілактичний заклад на курорті. Санаторії можуть бути однопрофільними (монопрофільними) і багатoproфільними. Медичний профіль санаторію встановлюється залежно від природних лікувальних факторів курорту й затверджених для нього медичних показань. Лікування хворих у санаторії здійснюється переважно природними чинниками (клімат, мінеральні води, лікувальні грязі тощо) у поєднанні з фізіотерапією, лікувальною фізкультурою, масажем, дієтичним харчуванням і психотерапією, за умови дотримання призначеного режиму, що в комплексі забезпечує повноцінне санаторно-курортне лікування та відпочинок хворого (рис. 1.2.1).

Рис. 1.2.1 Класифікація санаторіїв [4]

З урахуванням структури захворюваності населення та її тенденцій, створені спеціалізовані санаторії для лікування хворих з захворюваннями органів кровообігу, травлення, хворобами органів дихання неспецифічного характеру, опорно-рухового апарату, нервової системи, гінекологічними, шкіри, нирок і сечовивідних шляхів, порушеннями обміну речовин. Крім того, функціонують спеціалізовані санаторії та санаторні відділення більш вузького профілю: для лікування хворих на туберкульоз, бронхіальну астму, з захворюваннями й наслідками травм нервової системи та опорно-рухового апарату, лікування професійних захворювань, спеціалізовані відділення для вагітних (рис. 1.2.2).

Рис.1.2.2 Спеціалізація санаторно-курортних закладів України [4]

До спеціалізованих слід відносити лише санаторії, до підприємств загального призначення – усі інші санаторно-курортні й оздоровчі підприємства, зокрема багатопрофільні санаторії.

Поряд із санаторіями, що розташовуються на курортах, існує система місцевих санаторіїв, що організовані переважно неподалік від міст, у сприятливих ландшафтних та мікрокліматичних умовах. Ці санаторії створені

для хворих, яким від'їзд на курорт згідно з медичними показаннями може зашкодити, а також для хворих у важкому стані, що потребують ранньої санаторно-курортної реабілітації.

Залежно від віку рекреантів, яким показано санаторно-курортне лікування, існують такі санаторно-курортні заклади: для дорослих, дітей, батьків з дітьми. До закладів санаторного типу належать також санаторії-профілакторії, що організовані при підприємствах, установах, навчальних закладах та організаціях, які проводять оздоровлення та санаторно-курортне лікування осіб, які в них працюють або навчаються.

Санаторно-курортні заклади, які використовуються для розташування структурних наукових і навчальних підрозділів (кафедри, лабораторії тощо) вищих медичних закладів освіти III, IV рівнів акредитації, закладів післядипломної освіти, науково-дослідних інститутів – вважаються клінічними. На їх базі здійснюється проведення наукових досліджень, розробка та впровадження ефективних методів профілактики, діагностики, санаторно-курортного лікування та реабілітації хворих, експертна оцінка результатів наукових досліджень. Працівники клініки з-поміж професорсько-викладацького складу беруть участь у проведенні лікувально-діагностичного процесу, здійснюють обходи, консультації хворих, організують консилиуми, визначають і коригують плани й тактику подальшого обстеження та санаторно-курортного лікування хворих, разом з іншими співробітниками клінічного санаторію відповідають за якість лікувально-діагностичного процесу.

Відповідно до періоду функціонування – це санаторно-курортні й оздоровчі підприємства цілорічної або сезонної дії. Цілорічні санаторно-курортні й оздоровчі підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг більш ніж три місяці поза літнім курортним сезоном. Сезонні підприємства здійснюють функції з надання лікувальних, профілактичних та реабілітаційних послуг лише протягом

літнього курортного сезону [4].

У наступному підрозділі нами буде проаналізовано аспекти нормативно-правового регулювання санаторно-курортної діяльності в Україні.

1.3 Нормативно-правове регулювання санаторно-курортної діяльності в Україні

Правове регулювання – це діяльність держави (уповноважених органів) із видання юридичних норм поведінки людей, обов’язкових для виконання, яка підтримується громадською думкою та забезпечується можливостями державного апарату. Предметом правового регулювання є методичні і прикладні аспекти функціонування управлінських інститутів, формалізації відносин, які складаються в процесі вирішення суспільних і приватних проблем. До форм правового регулювання належать: Конституція України, укази Президента, підзаконні правові нормативні акти [14]. Різноманіття засобів впливу державного регулювання на санаторно-курортну діяльність можна класифікувати на прямі й непрямі засоби. До прямих засобів віднесемо законодавче регулювання санаторно-курортної діяльності та її зовнішнього середовища та пряме фінансування інфраструктури об’єктів санаторно-курортної сфери та інфраструктури курортів загалом. Непрямий вплив здійснюється через регулювання всіх галузей економіки країни.

Діяльність курортного комплексу країни постійно покращується, однак, на його розвиток негативно впливають окремі об’єктивні фактори глобального та геополітичного масштабів. Пріоритетним напрямком розвитку курортного комплексу України на теперішній час і в майбутньому буде залучення інвестицій в окремі проекти. Серед ефективних інструментів інституційного забезпечення розвитку курортної справи в Україні можна визначити ефективний механізм реалізації законодавчих та нормативних рішень

органами державної влади спільно з приватним бізнесом в курортній сфері.

Пріоритетним напрямком інновацій повинен стати розвиток курортів України на основі державно-інституційних підходів із застосуванням інноваційних методів дослідження функціонування та розвитку курортів.

Головним органом державного управління в цій сфері є Державне агентство розвитку туризму (ДАРТ), що реалізує державну політику в галузі туризму та курортів України. Однак така державна політика формується іншими органами державної влади. ДАРТ в більшій мірі реалізує, досліджує, прогнозує та координує різні ланки механізму державного управління курортами. ДАРТ діє в умовах вже прийнятих законодавчих актів [61].

В Україні за період незалежності було розроблено низку нормативно-законодавчих актів, що визначають певні умови регулювання діяльності санаторно-курортної сфери.

Усі нормативно-правові акти, які регулюють розвиток санаторно-курортної сфери, можна розподілити на ті, що чинять безпосередній вплив на зазначену галузь, і ті, що чинять опосередкований вплив.

До нормативно-правових актів безпосереднього впливу на галузь можна віднести Закони України, Укази Президента України та Постанови і Розпорядження Кабінету міністрів України (зокрема Постанови й Розпорядження фахових міністерств, а саме Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України). Зазначені документи становлять основу спеціального (вузькопрофільного) нормативно-правового забезпечення.

Серед нормативно-правових актів опосередкованого впливу на галузь можна виокремити Кодекси України та Державні стандарти України, оскільки вони частково регламентують діяльність закладів санаторно-курортної сфери, частково – діяльність інших підприємств господарського комплексу України.

Головним у правовому регулюванні державного управління курортами є Закон України «Про курорти», який визначає правові, організаційні,

економічні та соціальні засади розвитку курортів в Україні, спрямований на забезпечення використання з метою лікування та оздоровлення людей природних лікувальних ресурсів, природних територій України, які є надбанням народу України, та їх охорони [48]. Цей закон містить положення про забудову курортів, надання земельних ділянок для створення або розширення курорту, регламентує діяльність щодо використання природних територій для діяльності курортів.

На сьогодні діє Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року, яка затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 168-р від 16 березня 2017 р. [65]. Однак питання розвитку курортів цей документ практично не висвітлює, концентруючи увагу виключно на проблемах та перспективах розвитку туризму.

Перелік населених пунктів, віднесених до курортних, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України № 1391 від 15 грудня 1997 р., визначає в Україні 241 курортний населений пункт зокрема 27 міст, 76 селищ і 138 сіл [40]. До органів, які здійснюють управління у сфері діяльності курортів, законодавством належать: Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань діяльності курортів – Департамент туризму та курортів, обласні державні адміністрації, Київська міська державна адміністрація, інші органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Особливістю курортної сфери є її взаємозв'язок з багатьма галузями, адже проблеми курортів взаємопов'язані з вирішенням земельних, природоохоронних, медичних та інших питань, тому до форм правового регулювання курортами належать Водний, Земельний, Лісовий кодекси, Кодекс про надра та інші.

Так, Водний кодекс України [5] визначає порядок віднесення водних об'єктів до категорії лікувальних та наголошує на використанні лікувальних водних об'єктів виключно в лікувальних і оздоровчих цілях.

Згідно із Земельним кодексом України [16], курортні й лікувально-оздоровчі зони як території, що мають природні лікувальні фактори, сприятливі для профілактики і лікування, належать до земель оздоровчого призначення, які перебувають у державній власності й не можуть передаватися в колективну та приватну власність. Отже, Земельний кодекс встановлює, що правовими формами використання курортних, лікувально-оздоровчих зон і курортів може бути лише користування, зокрема оренда.

Регламентує окремі процеси курортної діяльності і Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», де визначено, що до державних соціальних нормативів у сфері охорони здоров'я включаються і соціальні нормативи надання медичної допомоги та санаторно-курортного забезпечення, зокрема повний обсяг цих нормативів наступний:

- перелік та обсяг гарантованого рівня медичної допомоги громадянам у державних і комунальних закладах охорони здоров'я;
- нормативи надання медичної допомоги, що включають обсяг діагностичних, лікувальних та профілактичних процедур;
- показники якості надання медичної допомоги;
- нормативи пільгового забезпечення окремих категорій населення лікарськими засобами та іншими спеціальними засобами;
- нормативи забезпечення стаціонарною медичною допомогою;
- нормативи забезпечення медикаментами державних і комунальних закладів охорони здоров'я;
- нормативи санаторно-курортного забезпечення;
- нормативи забезпечення харчуванням у державних і комунальних закладах охорони здоров'я [43].

Оздоровча функція курортів України підтримується Законом України «Про екологічну мережу України». До складових екомереж країни включаються, зокрема, землі оздоровчого призначення з їх природними ресурсами та землі рекреаційного призначення, які використовуються для

організації масового відпочинку населення і туризму та проведення спортивних заходів. В статті 5 цього Закону надано повний перелік цих земель [44].

Окрім розглянутих нормативно-правових актів, які чинять прямий та опосередкований вплив на регулювання розвитку санаторно-курортної сфери, можна виокремити спеціальне (вузькопрофільне) нормативно-правове забезпечення. До нього можна віднести нормативно-правові акти, які, наприклад, регламентують право на безкоштовне отримання санаторно-курортного лікування.

За своєю сутністю рекреаційні послуги неоднорідні, хоча мають багато спільного. Через відсутність законодавчого визначення рекреаційних послуг, рекреаційні підприємства мають зазначати в своїх установчих документах конкретні види таких послуг, деякі з яких належать до видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензування – засіб державного регулювання провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, спрямований на забезпечення реалізації єдиної державної політики у сфері ліцензування, захист економічних і соціальних інтересів держави, суспільства та окремих споживачів.

Ліцензія – документ, що надається органом ліцензування, на право провадження суб'єктом господарювання визначеного ним виду господарської діяльності, що підлягає ліцензуванню, в електронному вигляді (запис про наявність ліцензії у такого суб'єкта господарювання в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) або на паперовому носії.

Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» ліцензуванню підлягають такі види господарської діяльності:

- туropераторська діяльність;
- медична практика, до якої належать деякі напрями лікувально-

оздоровчої діяльності в санаторно-курортних закладах;

- перевезення пасажирів, небезпечних вантажів та небезпечних відходів річковим, морським, автомобільним, залізничним та повітряним транспортом;

- міжнародні перевезення пасажирів та вантажів автомобільним транспортом та інші види діяльності.

До того ж у випадках, коли перевезення пасажирів та багажів здійснюється транспортом, що є у власності рекреаційного підприємства, ліцензуванню підлягає надання послуг з перевезення пасажирів та багажів відповідним видом транспорту.

Санаторно-курортна діяльність у багатьох країнах віднесена до туристської та ліцензується на умовах останньої. Вітчизняне законодавство не передбачає ліцензування такої діяльності, хоча деякі з напрямів її здійснення належать до медичної практики, а отже ліцензуються згідно з Законом України «Про ліцензування видів господарської діяльності». На жаль, ті види діяльності, які належать до санаторно-курортної, але не підпадають під визначення медичної практики, залишаються фактично поза контролем держави.

Згідно з цим Законом, ліцензуванню підлягають не види медичної діяльності, а окремі роботи (послуги) при наданні зазначених вище видів медичної допомоги згідно з переліком (рис. 1.3.1). Так, санаторно-курортні послуги ліцензуються за кожною послугою, яка в них входить (терапія, кардіологія, клінічна лабораторна діагностика, фізіотерапія тощо).

Рис. 1.3.1 Перелік окремих видів медичної практики згідно з Наказом МОЗ України «Про затвердження ліцензійних умов провадження господарської діяльності з медичної практики» [4]

Ліцензує медичну діяльність Ліцензійна комісія МОЗ України. Для отримання ліцензії санаторію необхідно мати наявності:

- приміщення, що відповідають екологічним, санітарно-епідеміологічним, гігієнічним, протипожежним нормам і правилам;
- штат працівників (лікарів, середнього медичного персоналу, інженерів, техніків тощо), які мають професійну освіту, що підтверджується поданням відповідних документів на право заняття професійною діяльністю за фахом, і спеціальну підготовку, відповідну вимогам і характеру виконуваної роботи, – для юридичної особи;
- організаційно-технічні можливості й матеріально-технічне оснащення (зокрема обладнання та інструменти) для здійснення медичної діяльності.

Ліцензія видається на термін, зазначений здобувачем ліцензії в заяві, але не більше ніж на 5 років.

Відповідно до Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» державний нагляд за додержанням органами ліцензування вимог законодавства у сфері ліцензування здійснює спеціально уповноважений орган з питань ліцензування – Департамент управління та контролю якості медичних послуг та його регіональні представництва шляхом проведення планових та позапланових перевірок.

Планові перевірки дотримання ліцензіатом ліцензійних умов проводяться не частіше одного разу на рік. На підставі наказу про перевірку оформлюється посвідчення на перевірку, яке підписується керівником або заступником керівника органу державного нагляду (контролю) і засвідчується печаткою. Перед початком здійснення перевірки голова комісії зобов'язаний пред'явити посвідчення про перевірку та документи, які засвідчують особи голови та членів комісії. Без посвідчення на перевірку здійснення планового заходу не можливе.

Суб'єкт господарювання має право не допускати комісію до перевірки, якщо вони не пред'явили цих документів.

Позапланові перевірки додержання ліцензійних вимог здійснюються лише на підставі письмової заяви (повідомлення) про порушення вимог законодавства у сфері ліцензування, або з метою перевірки виконання розпоряджень про усунення порушень органом ліцензування вимог законодавства у сфері ліцензування.

У разі недотримання ліцензіатом ліцензійних умов ліцензія на медичну практику може бути анульована.

Позапланові перевірки додержання ліцензійних вимог здійснюються лише на підставі письмової заяви (повідомлення) про порушення вимог законодавства у сфері ліцензування, або з метою перевірки виконання розпоряджень про усунення порушень органом ліцензування вимог

законодавства у сфері ліцензування [4].

Стандартизація – це діяльність зі встановлення норм, правил і вимог до товарів та послуг з метою захисту інтересів споживачів і держави з питань якості продукції та послуг, забезпечення їх безпеки для життя і здоров'я людей, збереження навколишнього середовища.

На відміну від ліцензування, що має дозвільний характер, завданням сертифікації є підтвердження певного (заявленого) рівня продукції або послуг відповідності щодо обраного стандарту. Отже, сертифікацією називають процедуру оцінки та підтвердження відповідності послуги встановленим правилам (стандартам).

У цій системі проводиться як обов'язкова, так і добровільна сертифікація.

Робота з обов'язкової сертифікації готельних послуг та послуг харчування проводиться органами, акредитованими в системі УкрСЕПРО згідно з Правилами обов'язкової сертифікації готельних услуг.

Роботи в Системі УкрСЕПРО організовує Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики – Держспоживстандарт України, який є Національним органом із сертифікації (раніше мав назву Держстандарт України).

Обов'язковій сертифікації підлягає продукція або послуги, зазначені в Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, затвердженого Наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 28 від 1 лютого 2005 р. [45].

Цей документ містить перелік послуг, які підлягають обов'язковій сертифікації:

- 1) послуги готелів з ресторанами;
- 2) послуги готелів без ресторанів;
- 3) інші місця для короткочасного проживання, зокрема:
 - послуги молодіжних турбаз і гірських притулків;

- послуги кемпінгів, в т. ч. площадки для автофургонів;
- послуги дитячих і студентських літніх таборів
- послуги центрів і будинків відпочинку;
- послуги курортних закладів оздоровчого характеру;
- послуги із надання спальних місць у спальних вагонах та інших транспортних закладах.

Термін дії сертифіката відповідності залежить від встановленої заявнику схеми сертифікації та може становити 1 рік, 3 роки, 5 років.

Не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку дії сертифіката заявник подає нову заявку для отримання сертифіката на наступний період [4].

Згідно з положеннями статті 33 «Основ законодавства України про охорону здоров'я», громадянам України лікувально-профілактична допомога надається акредитованими закладами охорони здоров'я (далі – ЗОЗ), які мають відповідну ліцензію. З метою підвищення якості надання медичної допомоги населенню України та відповідно до статті 16 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» [36] Кабінетом Міністрів України постановою від 15.07.1997 р. № 765 затверджено Порядок державної акредитації ЗОЗ [47].

Відповідно до положень зазначеної постанови, державна акредитація ЗОЗ (далі – акредитація) – це офіційне визнання статусу ЗОЗ, наявності в ньому умов для надання певного рівня медико-санітарної допомоги, підтвердження його відповідності встановленим критеріям та гарантії високої якості професійної діяльності.

Акредитації підлягають незалежно від форми власності всі ЗОЗ. Акредитація ЗОЗ проводиться один раз на три роки.

Перша акредитація закладу здійснюється не пізніше ніж через два роки від початку діяльності.

Акредитація ЗОЗ проводиться Головною акредитаційною комісією, що створюється при МОЗ, а також акредитаційними комісіями, що створюються при управліннях охорони здоров'я обласних державних адміністрацій [21].

Окремими наказами МОЗ затверджено критерії (стандарти) державної акредитації:

- 1) лікувально-профілактичних закладів охорони здоров'я;
- 2) санаторно-курортних закладів охорони здоров'я;
- 3) закладів служби крові;
- 4) центрів здоров'я.

Акредитацію санаторно-курортних закладів регламентує Наказ МОЗ України № 167 від 08.05.2002 «Про затвердження критеріїв державної акредитації санаторно-курортних закладів України» [45].

Цей документ встановлює наступні критерії державної акредитації:

- 1) управління лікувальним закладом;
- 2) кадри;
- 3) організація роботи лікувального закладу;
- 4) управління структурними підрозділами [4].

Отже, санаторно-курортна діяльність в Україні є традиційно невід'ємною частиною національної системи охорони здоров'я, що дозволяє ефективно здійснювати профілактику захворювань населення. Таке лікування є важливою складовою системи соціальної політики та відіграє провідну роль у побудові та збереженні здоров'я нації. Роль і значення санаторно-курортної системи в соціально-економічному розвитку України полягає у величезних її можливостях у справі підтримання, зміцнення та відновлення здоров'я нації.

У наступному розділі роботи нами буде досліджено післявоєнного розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ ЛІКУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОГО ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

2.1 Природно-рекреаційні та лікувально-оздоровчі ресурси Львівської області

За наявністю рекреаційних ресурсів Львівська область займає одне з провідних місць в державі. Природні рекреаційні ресурси Львівщини представлені лікувальними мінеральними водами, лікувальними грязями, озокеритом, кліматичними, водними, лісовими. Частка природно-рекреаційного потенціалу Львівщини у сумарному природно-ресурсному потенціалі України складає 5.377%. Серед карпатських областей за сумарним потенціалом природних рекреаційних ресурсів вона поступається лише Закарпаттю (7,036%). У структурі рекреаційних ресурсів області 70% припадає на ресурси відпочинку і туризму і 30% - на ресурси санаторно-курортного лікування. У сумарному природно-ресурсному потенціалі Львівської області природні рекреаційні ресурси становлять 14,3%, що значно вище відповідного показника по Україні (9,5%) [57].

Провідне місце в структурі рекреаційного потенціалу області займають лікувальні мінеральні води. З восьми типів мінеральних вод, що застосовуються з бальнеології, на Львівщині відомо сім, які виділяються у чотири зони їх поширення.

В зоні поширення мінеральних неспецифічних вод типу «Нафтуся» розташовані курорти Трускавець (добовий дебіт родовища складає 47,2 м³, добу), Східниця (64,6 м³/добу), Верхньосиньєвидненське родовище та близько 40 інших проявів джерел «Нафтусі» із загальними розвіданими та прогнозними ресурсами понад 5000 м³/добу.

В зоні поширення лікувальних розсолів з підвищеним вмістом сульфатів розташований курорт Моршин (79,0 м³/добу). Сумарні розвідані та прогнозні ресурси лікувальних розсолів складають понад 600 м³/добу, з яких на даний час використовується лише приблизно 1 м³/добу.

На базі мінеральних сульфатних вод функціонують курорти Великий Любінь (запаси вод – 57,6 м³ добу), Немирів (320 м³/добу), Шкло (5,0 м³/добу). Загальні та прогнозні запаси даного типу вод сягають декількох тисяч м³/добу. В даний час використовується лише приблизно 250 м³/добу.

Найбільш відомі родовища мінеральних вод без специфічних компонентів і властивостей розташовані в смт. Одеську (220 м³/добу), с. Балучині (158 м³/добу), смт. Новому Милятині (138 м³/добу), с. Солуки (86 м³/добу). Загальні прогнозні їхні запаси складають близько 27000 м³/добу.

В області виявлено також вуглекислі мінеральні води (с. Климець, с. Боберка).

Курорт «Великий Любінь» розташований за 20 км від Львова. Основні бальнеологічні ресурси на курорті Великого Любень - лікувальні сірководневі води й торфові пелоїди (грязі) для зовнішнього використання. Сірководневі води виведені двома свердловинами, які розміщені на території санаторію «Любінь Великий». У Великому Любені також розташоване єдине у Львівській обл. родовище запасів лікувальних пелоїдів, розміщене на надзаплавній терасі правого берега річки Верещиця.

Курорт «Шкло» функціонує на базі мінеральних питних вод типу «Нафтуса» і лікувальної сірководневої води. На курорті «Немирів» як бальнеологічні ресурси використовують для зовнішнього лікування мінеральну воду з високим вмістом сірководню, для внутрішнього - воду «Анна». За результатами хімічних аналізів вода належить до «Миргородського» типу лікувальних.

Курорт «Розлуч», розміщений в гірській частині області за 120 км від Львова. Гідромінеральна база курорту представлена кількома типами питних

мінеральних вод, зокрема, водами типу «Нафтуся», содовою і залізистою. З джерел вода витікає самопливом, а розміщені вони в різних частинах села. У Розлучі немає спеціалізованих санаторних закладів для лікування. Вони мають готельно-відпочинковий профіль. Курорт також активно функціонує в зимовий період завдяки наявному тут гірськолижному спуску, що свідчить про значний потенціал для розвитку і розбудови, тим більше, що сьогодні загальна місткість курорту близько 150-200 місць. Бальнеологічний курорт Трускавець – один із найпопулярніших курортів країни, розташований на висоті 350 м над рівнем моря. Найвідомішою водою курорту є «Нафтуся», вживання якої сприяє виведенню з нирок піску і дрібного каміння, нормалізації обміну речовин і зміцненню імунітету. Подібним курортом є Східниця, що також є бальнеологічним курортом, багатим на мінеральні води. У безпосередній близькості від Східниці знаходиться Національний природний парк – «Сколівські Бескиди». У Східниці відсутні промислові підприємства, відповідно природа зберегла тут свою чистоту та первозданність. На території Східниці розташовано 38 джерел мінеральних вод, різних за складом. Є серед них знамениті «Нафтуся» та «Боржомі», залізисті і бромні води.

Один з найвідоміших курортів Прикарпаття є Моршин. Разом з красивою природою і чистим повітрям, курорт налаштовує на відпочинок повним спектром оздоровчих процедур і наявністю великої кількості джерел мінеральних вод, які покращують роботу практично всіх внутрішніх органів людини і організму в цілому [42].

Таким чином, природний рекреаційний потенціал області є досить великий, проте використовується він далеко неефективно. Особливо це стосується бальнеологічних ресурсів, які навіть в Трускавці використовуються на 50 %, в інших курортах – на 2-10 %. Лікувальні мінеральні води інших родовищ в кращому випадку використовуються для розливу (Солуки, Олеська, Надбужанська та інші) [23].

Лікувальні торф'яні грязі Львівщини, представлені Немирівським,

Велико-Любінським, Моршинським родовищами та родовищем Щкло із загальними запасами 462 тис. м³, повністю забезпечують теперішні і перспективні потреби функціонування на їх базі санаторно-курортних установ.

На Львівщині розташоване найбільше в Україні родовище озокериту – Бориславське. Прояви озокериту є також в смт. Стара Сіль.

Крім бальнеологічних ресурсів Львівщина має інші природні рекреаційні Ресурси (ландшафтні, лісові, водні та ін.). Серед них особливий інтерес представляють гірські місцевості, придатні для гірськолижного спорту, зокрема, Славське, Тисовець, Розлуч, Турка та деякі інші [23].

Львівщина належить до лісистих областей України. В останні роки загальна площа лісів області становила 679,4 тис. га, в тому числі, цілком вкрита лісом, – 538,9 га, що дорівнює відповідно 5 і 7% площі лісів України.

Загальні запаси ліквідної деревини у лісах Львівщини досягають близько 72 млн. м куб (12% запасів лісових ресурсів УРСР). В області вищий, ніж в середньому по республіці, і запас деревини на 1 га площі лісу (по УРСР — 120 м куб, на Львівщині – 135 м³).

Склад лісів Львівської області за породами досить різноманітний. Тут налічується понад 20 корінних лісоутворюючих порід, серед яких за видами переважають листяні. Найбільш поширеними серед листяних є бук, дуб, граб, вільха, береза, осика, ясен, клен, тополя, липа, а серед хвойних – сосна, смерека (ялина), ялиця, модрина. Розміри площ та запасів окремих хвойних і листяних порід (за переважаючими породами у насадженнях).

Співвідношення за площами між листяними і хвойними більш-менш однакове (з деякою перевагою листяних), проте за запасами хвойні ліси майже у два рази переважають листяні.

Спостерігається тенденція до збільшення частки хвойних лісів у загальній лісовій площі області. Це пояснюється тим, що хвойні загалом є швидкоростучими і більш продуктивними. Тому запаси листяних

залишаються майже на одному рівні, тим часом як запаси хвойних збільшуються.

Серед листяних цілком переважають твердолистяні. Співвідношення за площами і частково за запасами поступово змінюється не на користь м'яколистяних. Скорочуються і абсолютні площі м'яколистяних як менш продуктивних (вільха, осика, частково береза). Одночасно зменшуються площі та запаси граба серед твердолистяних.

У складі хвойних порід виділяються три породи (сосна, смерека, ялиця), у складі листяних – чотири (бук, дуб, граб, береза).

Серед домінуючих листяних контрастність за площами і особливо за запасами (неоднорідність структури) більша, ніж серед домінуючих хвойних (наприклад, запаси бука більші від запасів берези майже в 10 разів, а запаси смереки більші від запасів ялиці тільки в 3 рази).

Таке співвідношення між розмірами площ листяних і хвойних порід є результатом багаторічної дії двох факторів – природного і антропогенного.

Останнім часом створюються цілі лісові масиви технічно цінних порід (бархата амурського, горіха грецького, плодових тощо), а також екзотичних рослин: псевдоцуги, каштана їстівного, кедра сибірського, модрини тощо). У лісові культури масово домішуються ґрунтополіпшуючі породи: липа, клен, явір, ліщина, бузина.

Таким чином, урізноманітнюється видово-породний склад лісів Львівщини і поліпшуються їх біологічна і фізична стійкість, а також фізико-механічні властивості вирощуваної деревини.

Серед головних лісоутворюючих порід сосна займає перше місце за площею і друге (після смереки) за запасами. Ця порода поширена майже на всій території області, але найбільші її масиви зосереджені в Малому Поліссі (лісгоспзаги Бродівський, Радехівський, Буський, Нестерівський, Рава-Руський). Смерекові (ялинові) ліси на відміну від соснових зосереджені головним чином у гірській і передгірній частині Львівщини. їм належить друге

місце (після соснових) за площею і перше за запасами. Смерека – одна з найбільш швидкоростучих і продуктивних порід. У достиглих насадженнях її запаси коливаються у межах 400-500 м куб/га, досягаючи часом 850-1100 м³/га.

Ялиця, площа якої в три, а запаси в два рази менші, ніж сосни, росте переважно на Передкарпатті. Тут ялицеві складають понад чверть частини площі усіх хвойних лісів. А в Самбірському, Дрогобицькому, Добромильському та Старосамбірському лісгоспзагах площі і запаси ялиці перевищують площі і запаси смереки.

Чисті ялицеві ліси трапляються рідко. Переважно ялиця росте разом зі смерекою, буком, дубом. Ялиця вибаглива до ґрунту, не переносить перезволожених умов.

Бук – третя після сосни звичайної та смереки і перша серед листяних лісоутворююча порода. Він поширений переважно у рівнинній частині області. Середні запаси деревини у достиглих лісостанах становлять 220 м³/га.

Дубові ліси, як уже відзначалось, займаючи значні площі, становлять невелику кількість деревних ресурсів. Поширені вони переважно в рівнинній частині області, менше в горах. Жодна деревна порода не знижувалась так інтенсивно, як дуб. Місце його зайняли або рілля, або грабняки. Він має корисні лісівничі властивості (вітростійкість, опірність до шкідників), цінну деревину (міцність, твердість, пружність), тому тепер широко культивуються змішані дубові насадження, а також реконструюються малопродуктивні порослевого походження лісостани.

Ліси Львівщини відзначаються великою різноманітністю деревних порід. Це дає змогу вирощувати найбільш стійкі та продуктивні змішані насадження, економити деревину одних порід і максимально використовувати деревину інших, задовольняти найрізноманітніші запити населення та національної економіки тощо.

Слід відзначити, що лісові масиви незалежно від місця їх розташування,

конкретної економічної ролі, видового складу тощо, повинні передусім залишатись важливим регулятором водного балансу, бути засобом очищення повітряного басейну, охороняти поля від ерозії, а річкові артерії, стави та озера від замулювання. Експлуатуючи ліси, треба враховувати ці їх функції [9].

З лісових ресурсів для розвитку рекреації та туризму найбільш придатні ліси першої групи, які в області займають 271,1 тис. га, з них: ліси зелених зон – 137,7 тис. га, курортні ліси – 11,1 тис. га, ліси спеціального цільового призначення – 6 тис. га, заповідні ліси – 2,1 тис. га та інші [23].

Проведені дослідження свідчать, що на Львівщині широкі лісорекреаційні можливості поки що дуже слабо зреалізовані. Однією із головних причин цього є недосконала регіональна еколого-економічна політика. Львівщина має велику перспективу в розвитку лісорекреаційної сфери. Саме місцезнаходження області, її геополітичне і геокультурне положення сприяє тому, що вона може відігравати роль своєрідного моста в Європу. До того ж на Львівщині є великі природно-ресурсні можливості організації зимових видів рекреаційної діяльності, зокрема гірськолижних. Гірськолижні поля с.м.т. Славське, с. Тисовець, с. Розлуч, м. Турка вважаються одними з найкращих у країні. Контрастність і мальовничість ландшафтів гірських масивів, відносна чистота екологічного середовища, загальновідомі кліматотерапевтичні, бальнеологічні ресурси роблять даний регіон привабливим для іноземних туристів. Валютні надходження від курортно-рекреаційної діяльності в цьому регіоні можуть стати тим первинним капіталом, який дасть змогу істотно зміцнити регіональну економіку [24].

На території Львівської області функціонує 347 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею – 148,6 тис. га, з них 25 (це – 64,6 тис. га) мають загальнодержавне значення. Десять природоохоронних установ зі спеціальними адміністраціями. Зокрема це – природний заповідник «Розточчя», національний природний парк «Сколівські Бескиди», Яворівський національний природний парк, національний природний парк «Півічне

Поділля», ботанічний сад Львівського національного університету ім. І. Франка, ботанічний сад Національного лісотехнічного університету України, регіональні ландшафтні парки «Знесіння», «Равське Розточчя», «Верхньодністровські Бескиди», «Надсянський». Заповідними територіями охоплено всю область.

У 2014 р. мережа територій та об'єктів природно-заповідного фонду поповниться щонайменше 3 об'єктами, проекти створення яких підготовлені протягом 2013 р.

Зокрема, матеріали щодо створення регіонального ландшафтного парку «Сільське Горбогір'я» (Миколаївський, Пустомитівський, Перемишлянський райони) площею 8909,9 га, парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва «Парк 7-ої лікарні» (смт Брюховичі) площею 1,4 га та ботанічної пам'ятки природи «Франковий дуб» (м. Львів) перебувають на розгляді Львівської обласної ради.

За повідомленням департаменту екології та природних ресурсів Львівської облдержадміністрації У рамках реалізації Регіональної програми розвитку заповідної справи у Львівській області на 2020 р. в області розпочато 2 великомасштабні проекти:

- створення національного природного парку на базі гідрологічного заказника «Чайковицький» у заплавах річок Дністер, Стрв'яж та Болозівка на території Самбірського району;

- створення національного природного парку «Бойківщина» у Карпатському регіоні на базі ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Пікуй» (найвища в межах області вершина висотою 1406 м над р.м.), загальнозоологічного заказника «Либохорівський», регіонального ландшафтного парку «Надсянський» (який є складовою першого в світі міжнародного українсько-польсько-словацького резервату біосфери «Східні Карпати»), пам'ятки природи «Витік р. Дністер» та заказника «Розлуч» [35].

Поверхня території Львівської області пронизана густою сіткою річок. Відповідно до класифікації розрізняють великі, середні, малі річки. Великі

річки – дві: – р. Дністер – довжина 1352 км (в межах області – 207 км), площа водозбору – 72100 км² (в області – 11420 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 25; – р. Буг – 831 км (в межах області – 195 км), площа водозбору – 73470 км² (в області – 6075 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 19. Середні річки – п'ять: – р. Стрий – довжина 232 км, площа водозбору – 3060 км², кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 21; – р. Серет – 248 км (в межах області – 5 км), площа водозбору – 3900 км², кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 1; – р. Сян – 447 км (в межах області – 56 км), площа водозбору – 16800 км² (в області 2500 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – немає; – р. Іква – 155 км (в межах області – 17 км), площа водозбору – 2250 км² (в межах області – 100 км², кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 4; – р. Стир – 494 км (в межах області – 91 км), площа водозбору – 3130 км² (в межах області – 1840 км²), кількість населених пунктів вздовж берегової смуги – 8. Малі річки: 235 загальною протяжністю 4732 км [62].

Для водних видів відпочинку, оздоровлення і туризму найбільш придатними є ріки: Дністер, Стрий, Свіча, Західний Буг, окремі штучні водойми в околицях Львова та Яворівському районі [23].

Ставки і водосховища Львівської області належать до басейнів трьох рік – Дністра, Західного Бугу і Сяну. Дністер впадає у Чорне море. Останні дві ріки – притоки Вісли, яка відноситься до басейну Балтійського моря.

Водосховища – це водні об'єкти техногенного походження. У Львівській області налічується 20 водосховищ (в Україні – 968 водосховищ). Це такі водосховища: Андріанівське, Велико-Любінське, Гамаліївське, Городоцьке, Добротвірське, Дроздовицьке, Завадівське, Золочівське, Краковецьке, Отиневицьке, Солокійське, Трускавецьке, Унятицьке, Черлянське, Щирецьке, Янівське, Стебниківське, Малий Гноянець, Великий Гноянець і Недільчинське. В області вони розташовані в басейнах річок Дністра, Західного Бугу та Сяну. Загальний об'єм води у них 67,59 млн м³, площа

водного дзеркала 3288 га. Найбільше водосховищ розташовано у Городоцькому та Яворівському районах (по 5 штук). Всі вони збудовані у долинах здебільшого малих річок і належать до напірного та наливного типів.

У межах Львівської області найбільша кількість ставків розташована у Яворівському (353), Городоцькому (217), Дрогобицькому (216) і Пустомитівському (204) районах. Найбільшу площу ставки займають у Яворівському (1437,59 га) Миколаївському (1080,9 га) і Городоцькому (822, 43 га) районах.

Найбільша кількість ставків у басейні річки Дністер, що становить 54 % від загальної кількості ставків в області, 23 % та 16 % відповідно ставків у басейні Західного Бугу та Сяну. Найменший відсоток (7 %) ставків у басейні Стира. На території Львівської області переважають заплавні та руслові ставки. До найвідоміших ставків належать Городоцькі та Комарнівські – в долині річки Верещиця, Рудниківські, Ходорівські – в басейні р. Дністер, Ранівські – в басейні р. Болозівка, Крехівські – в басейні р. Свіча та ставки в долині р. Серет [41].

Отже, забезпеченість природно-рекреаційними, історико-культурними, курортно-санаторними ресурсами, об'єктами інфраструктури складає основу для формування та розвитку екологічно-орієнтованих видів туризму в Львівській області. Особливу увагу слід приділити розширенню мережі санаторно-курортних закладів. Рекреаційні заклади області здатні задовольнити попит населення області та приїжджих рекреантів більшим об'ємом рекреаційних послуг, що сприятиме подальшому розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

У наступному підрозділі нами буде досліджено сучасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області.

2.2 Сучасний стан та тенденції розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області

Сьогодні туризм є однією з високодохідних галузей господарювання, яка в сучасних умовах глобалізації безперервно та динамічно розвивається, сприяючи вирішенню цілого комплексу життєво важливих соціально-економічних проблем. Специфічною рисою туристичної сфери є те, що вона сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини, збереженню екологічної рівноваги. Кожна країна, регіон, місто намагаються пропагувати та популяризувати свою туристичну привабливість.

Однією із спеціалізацій бізнесу Львівщини традиційно вважається туристична індустрія. Підприємства туристичної індустрії, які переважно надають споживчі і розподільчі послуги, у суспільному виробництві є фундаментальною основою туристичної діяльності, не тільки задовольняючи внутрішні потреби туристичного сегмента, а й долучаючись до системи загальнонаціонального і міжнародного поділу праці, що забезпечує частку країни у світовому туристичному обміні. Варто також зазначити, що область характеризується високим потенціалом туристичних ресурсів і водночас невисоким обсягом їх освоєння, наявністю багатого природного потенціалу й одночасно низьким ступенем його використання в туристичних цілях.

Саме тому стратегічна мета розвитку туристичної сфери Львівщини повинна полягати у формуванні на території м. Львова та області конкурентоспроможної туристично-рекреаційної галузі як однієї із провідних галузей територіальної спеціалізації, що забезпечить, з одного боку, попит споживачів (як українських, так і закордонних) на задоволення своїх потреб у туристично-рекреаційних послугах, а з іншого – зробить значний внесок у соціально-економічний розвиток регіону за рахунок збільшення дохідної

частини обласного й муніципального бюджетів, припливу інвестицій, збільшення кількості робочих місць, поліпшення здоров'я населення, збереження й раціонального використання культурно-історичної та природної спадщини.

В Україні туризм представлений сферою застосування ринкових механізмів, є джерелом поповнення місцевого та державного бюджетів, засобом загальнодоступного і повноцінного відпочинку й оздоровлення населення. А природно-ресурсний потенціал у поєднанні з вигідним географічним положенням є достатньою передумовою розвитку цієї галузі у Львівській області. Позитивним у географічному положенні Львівської області є те, що по її території пролягають міжнародні комунікації, які з'єднують Україну з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією. Північна частина області лежить у межах Волинської височини, Малого Полісся та Подільської височини, відокремлена долиною Дністра від Передкарпаття. На південному заході області розташовані хребти Українських Карпат. Північна частина області розташована в лісостеповій зоні. Має сприятливі умови для розвитку сільського та рекреаційного господарства. Крім того, на Львівщину туристів і гостей приваблює неповторне поєднання місцевого колориту та ділової активності. Проте донедавна подорож до Львівщини асоціювалася в уяві туристів із містом Львовом, замками, горами та курортами. Але саме територія Львівської області – з її унікальними історико-культурною спадщиною, мистецтвом, лікувально-оздоровчими, водними і ландшафтними ресурсами, самобутніми традиціями та звичаями в поєднанні з вигідним географічним положенням – є чудовою базою для розвитку найрізноманітніших видів і форм туризму та відпочинку [66].

У табл. 2.2.1 наведено кількість обслуговуваних туристів у Львівській обл. у 2000-2020 рр.

Як свідчать дані табл. 2.2.1, найбільшу кількість туристів на протязі 2000-2020 рр. було обслуговано на території області у 2019 р. – 249,4 тис. осіб,

Таблиця 2.2.1

Показники кількості обслуговуваних туристів у Львівській обл.
у 2000-2020 рр. [11]

Роки	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	Із загальної кількості туристів:		
		іноземні туристи	туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2000	118811	23759	28547	66505
2001	110433	27690	25883	56860
2002	115060	31767	23911	59382
2003	142607	34591	26145	81871
2004	128563	32020	28616	67927
2005	90756	11233	35068	44455
2006	93553	8427	40717	44409
2007	117242	9478	58250	49514
2008	143610	14062	76851	52697
2009	109947	9306	59040	41601
2010	153939	9894	102340	41705
2011	128709	12955	81000	34754
2012	124013	19033	63706	41274
2013	188520	16162	131530	40828
2014	92128	2015	61465	28648
2015	112472	3057	60830	48585
2016	181827	8370	74877	98580
2017	175150	6042	82653	86455
2018	182255	7617	112757	61881
2019	249442	7929	159164	82349
2020	100824	357	76729	23738
Відхилення 2020/2019 р.:	-148618	-7572	-82435	-58611
- абсолютне, (+; -)				
- відносне, %	-59,6	-95,5	-51,8	-71,2
Відхилення 2020/2018 р.:	-81431	-7260	-36028	-38143
- абсолютне, (+; -)				
- відносне, %	-44,7	-95,3	-31,9	-61,6

а найнижча у 2005 р. – 90,75 тис. осіб.

Аналіз кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної

діяльності в області, демонструє, що після кризи 2014 р., яка була спричинена анексією найбільш привабливого туристичного регіону АР Крим та загостренням воєнної ситуації на сході країни спостерігаємо значне підвищення показників, а отже, ми можемо відзначити, що у 2015 р. кризу було фактично подолано. Втім, у 2020 р. знову простежується кризова ситуація, яка на цей раз була зумовлена поширенням пандемії COVID-19. Так, у 2020 р. в області кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами становила 100,8 тис. осіб, що на 148,6 тис. осіб (59,6 %) менше ніж у 2019 р. та на 81431 особу (44,7 %) менше ніж у 2018 р. Серед них кількість іноземних туристів у 2020 р. становила 357 осіб, що на 7572 осіб (95,5 %) менше ніж у 2019 р. та на 7260 осіб (95,3 %) менше ніж у 2018 р. Кількість виїзних туристів у 2020 р. зменшилася на 82435 осіб (51,8 %) порівняно з 2019 р. та на 36028 осіб (31,9 %), що менше ніж у 2018 р. Кількість внутрішніх туристів у 2020 р. становила 23738 осіб, що на 58611 осіб (71,2 %) менше ніж у 2019 р. та на 38143 осіб (61,6 %) менше ніж у 2018 р.

До системи показників статистики туризму включено показники щодо кількості колективних засобів розміщування, дитячих закладів оздоровлення та відпочинку із розподілом їх за типами, кількості розміщених осіб за окремими категоріями, включаючи іноземців, одноразової місткості та кількості номерів у колективних засобах розміщування, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, тривалості перебування у колективних засобах розміщування, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, кількості туроператорів (турагентів) та показники, що характеризують їхню господарську діяльність, а також відносні показники охоплення дітей оздоровленням тощо.

Загальну характеристику колективних засобів розміщування наведено у табл. 2.2.2.

Як свідчить аналіз діяльності колективних закладів розміщення в Львівській області (табл. 2.2.2), які є основою інфраструктурного компонента

Таблиця 2.2.2

Показники діяльності колективних закладів розміщування у
Львівській обл. у 2015-2019 рр. [11]

Роки	Кількість, одиниць	Кількість ліжко- місця, тис.	Кількість розміщених осіб у закладах, осіб	З них іноземці, осіб
Усі колективні заклади розміщування				
2015	331	33626	715333	75428
2016	343	30869	861250	106830
2017	337	32927	987866	138789
2018	129	13191	572159	129531
2019	130	13188	533878	118204
2020	111	12086	229963	20941
Готелі та аналогічні заклади розміщування				
2015	273	17759	591292	63665
2016	287	17949	749855	93549
2017	277	18292	871401	121043
2018	104	11450	547174	128726
2019	106	11430	517315	117181
2020	92	10788	222208	208887
Інші заклади розміщування				
2015	58	2356	58702	634
2016	62	2739	55783	985
2017	57	2948	58655	1068
2018	25	1741	24985	805
2019	24	1758	165663	1023
2020	19	1298	7755	54

регіональної туристичної системи демонструє незначні зміни основних показників. Починаючи із 2016 р. спостерігається зменшення кількості колективних закладів розміщування. Особливо помітне зменшення кількості колективних закладів спостерігаємо у 2020 р., загальна кількість закладів скоротилася на 19 одиниць у порівнянні із 2019 р., така ж тенденція характерна для готелів та аналогічних закладів розміщування (-14 од.) та інших закладів розміщування (-5 од.). Відповідно скоротилась і загальна місткість у

колективних закладах (-1102 ліжко-місця), готелях та аналогічних закладах розміщування (-642 ліжко-місця) та інших закладах розміщування (-452 ліжко-місця). Щодо кількості розміщених осіб у період пандемії цей показник зменшився більш, ніж у два рази у колективних закладах розміщування (-303,9 тис. осіб), з них іноземці (-97,3 тис. осіб).

У табл. 2.2.3 наведено показники кількості суб'єктів туристичної діяльності Львівської обл. у 2015-2019 рр.

Таблиця 2.2.3

Показники кількості суб'єктів туристичної діяльності Львівської обл. у 2015-2019 рр. [11]

Роки	Усього	У тому числі		
		Туроператори, од.	Турагенти, од.	суб'єкти, що здійснюють екскурсійну діяльність, одиниць
2015	221	52	134	35
2016	272	60	171	41
2017	282	63	176	43
2018	342	58	233	51
2019	420	61	298	61
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	78	3	65	10
- відносне, %	22,8	5,2	27,9	19,6
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	138	-2	122	18
- відносне, %	48,9	-3,2	69,3	41,9

Як свідчать дані табл. 2.2.3, в регіоні у 2015-2019 рр. спостерігалися позитивні тенденції щодо збільшення загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності Львівської області. Відтак, у 2019 р. загальна кількість суб'єктів туристичної діяльності Львівської області становила 420 одиниць, що у порівнянні із 2018 р. на 78 одиниць. більше, кількість туроператорів

збільшилася на 3 одиниці, турагентів – на 65 одиниць, кількість суб’єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність – на 10 одиниць.

У табл. 2.2.4 наведено показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. у 2000-2019 рр.

Таблиця 2.2.4

Показники функціонування дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку у Львівській обл. у 2000-2019 рр. [11]

Роки	Кількість закладів, одиниць, од.		У них місць, одиниць, од.		Кількість дітей, які перебували у закладах, осіб	
	усього	у тому числі заклади оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення	усього	у тому числі у закладах оздоровлення
1	2	3	4	5	6	7
2000	32	23	3631	3517	10745	10000
2001	43	19	3658	3478	10613	9472
2002	90	26	4054	3884	16039	13096
2003	618	30	4633	4113	51557	16850
2004	712	29	4383	4208	112283	15556
2005	684	25	4092	3951	89219	15182
2006	879	22	3716	3666	110119	13171
2007	880	22	3541	3326	98320	11923
2008	853	20	3359	3225	87778	10902
2009	526	22	3643	3278	50263	9325
2010	559	17	3065	2709	49964	7586
2011	763	9	3136	1415	91267	2961
2012	887	6	3051	1050	94233	1906
2013	914	12	2740	2216	106724	6992
2014	579	12	2937	2529	61448	8714
2015	115	7	2800	1556	15200	4585
2016	116	5	2518	1250	14099	3533
2017	238	x	1997	x	20299	x

Продовж. табл. 2.2.4

1	2	3	4	5	6	7
2018	245	x	1947	x	19593	x
2019	144	x	2312	x	17464	x
Відхилення 2019/2018 р.: - абсолютне, (+; -)	-101	x	365	x	-2129	x
- відносне, %	-41,2	x	18,7	x	-10,9	x
Відхилення 2019/2017 р.: - абсолютне, (+; -)	-94	x	315	x	-2835	x
- відносне, %	-39,5	x	15,8	x	-14,0	x

Дані табл. 2.2.4 свідчать, що найбільша кількість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку функціонувала у 2013 р. – 914 од., а найменша у 2000 р. – 32 од. У 2019 р. їх кількість становила 2312 од., тобто зменшилася на 365 од. порівняно з 2018 р., та 315 од. менше ніж у 2017 р. Кількість дітей, які перебували у 2019 р. у даних закладах зменшилася до 17,464 тис. осіб, що на 2129 осіб менше порівняно з 2018 р. та 2835 осіб менше ніж у 2017 р.

Згідно наказу Державної служби статистики №261 від 27.08.2020 форма державного статистичного спостереження № 1-от (один раз на рік) «Звіт дитячого закладу оздоровлення та відпочинку за літо 20__ року» скасована.

Опираючись на дані закладів розміщення, у 2021 р. Львів відвідало 1,5 млн туристів, що вдвічі більше за показник 2020 р., однак на 40 % менше ніж у «доковідний» 2019 р.. Також спостерігаємо позитивну динаміку збільшення кількості іноземних туристів вдвічі в порівнянні з 2020 р. 50,5 % туристів побували у Львові вперше саме у 2021 р. Збільшився термін перебування туристів у місті з 3,8 дня у 2019 р. до 5 у 2021 р. Середні витрати одного туриста у 2021 р. у Львові склали 94 євро за день. 78 % гостей приїжджали до Львова задля відпочинку та проведення дозвілля [73].

Характеризуючи туристично-рекреаційну сферу Львівщини, слід звернути увагу на проведений SWOT-аналіз який дозволив виявити позитивні та негативні сторони туристичної галузі регіону, а також охарактеризувати сприятливі можливості та загрози (табл. 2.2.5).

Таблиця 2.2.5

SWOT-аналіз туристично-рекреаційного потенціалу Львівської обл.

[34; доповнено авторкою]

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Географічне положення регіону. 2. Багата мінерально-рекреаційна база (мінеральні води, природні та ландшафтні парки, пам'ятки садово-паркового мистецтва тощо). 3. Значна кількість санаторіїв. 4. Відомі театри та музеї. 5. Історичні контакти з українською діаспорою у світі. 6. Велика кількість унікальних туристично-рекреаційних об'єктів (замки, церкви, пам'ятки архітектури тощо) 7. Наявність особливих територіальних особливостей (фольклор, традиції, звичаї, обряди). 8. Наявність різноманітного туристичного продукту.	1. Невизначна політика щодо розвитку туристичної галузі в курортних містах. 2. Високий рівень бюрократії на рівні міських та районних рад. 3. Незадовільний стан багатьох туристичних об'єктів. 4. Невелика кількість готелів різних стандартів. 5. Зниження привабливості курортних міст через надзвичайний стан їхніх будинків. 6. Низька конкурентоспроможність курортних міст у туристичному секторі. 7. Низький рівень розвитку місцевих та національних туристичних агентств. 8. Відсутність курортних міст Львівщини у міжнародній туристичній мережі. 9. Низький розвиток екологічної інфраструктури. 10. Екологічні проблеми курортних міст регіону. 11. Невеликі інвестиції в культурні, освітні, мистецькі установи та організації 12. Недостатня кількість спеціалістів для реконструювання та відновлення історико-культурних пам'яток. 13. Невідповідність якості рекреаційних послуг міжнародним стандартам
Можливості	Загрози
1. Близькість державного кордону з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, іншими країнами ЄС. 2. Велика кількість об'єктів обслуговування. 3. Близькість до рекреаційної зони Карпатського регіону. 4. Покращення міжнародного іміджу України та Львівської області. 5. Збереженість природного біорізноманіття. 6. Покращення екологічної ситуації в регіоні. 7. Розвиток різних елементів туристично-рекреаційної інфраструктури.	1. Політична ситуація в Україні. 2. Скорочення пам'яток архітектури та міської структури курортних міст. 3. Неефективне просування курортних міст на міжнародному рівні. 4. Негативний міжнародний імідж регіону через складні соціально-політичні події в Україні. 5. Недостатній рівень модернізації туристичної інфраструктури Львівщини. 6. Складна екологічна ситуація через активну роботу міжнародних транспортних коридорів. 7. Скорочення інвестицій в екологічну сферу та охорону навколишнього середовища.

У наступному розділі нами буде здійснено розробку лікувально-оздоровчого туру по Львівській області.

2.3 Розробка лікувально-оздоровчого туру по Львівській області

Лікувально-оздоровчий туризм в наш час став одним з найбільш популярних у туристів видів відпочинку. Раніше люди частіше відправлялися у відпустку виключно за тим, щоб побувати на морі, а також сонячних курортах, побачити різні пам'ятки та історичні місця, тепер же багато хто став більше уваги приділяти власному здоров'ю. Саме тому зараз туристи часто купують путівки в лікарні і санаторії, вирушаючи туди в рамках оздоровчих турів.

Україна володіє найрізноманітнішими природно-рекреаційними ресурсами, на базі яких функціонують санаторно-курортні заклади. Проте функціонування даних закладів не можна назвати ефективним через низку причин, що роблять галузь не конкурентоспроможною. Тому на сьогодні існує об'єктивна необхідність у зміні пріоритетів управління та приведення галузі до світових стандартів, що зараз не можливе без державно-приватного партнерства.

Ми пропонуємо лікувально-оздоровчий тур до курорту Моршин, що є бальнеологічним курортом загально-державного значення (основні лікувальні засоби: мінеральні води хлоридно-сульфатна, натрієво-магнієвого, хлоридно-натрієвого, сульфатно-хлоридна, кальцієво-натрієвого складу, торфова грязь, озокерит; показання: захворювання травної та сечовидільної систем). Моршин знаходиться серед прикарпатських лісів, на р. Бережниця (притока Дністра), за 82 км від обл. центру, 14 км від м. Стрий і 95 км від Івано-Франківська. Пл. 2,22 км². За переписом населення 2001 р., проживали 6482 особи (складає 70,8 % до 1989); станом на 1 січня 2018 р. – 5826 осіб; переважно українці. Залізнична станція. Поблизу Моршину виявлено мезоліт. стоянку. Знайдено

артефакти 10-6 тис. до н. е. – вироби з кременю, уламки пластинок, знарядь та відщепи. Існує кілька версій щодо походження назви: від ймовірно засновника Петра Морштина, ім'я якого зафіксовано в історичних джерелах; від слова «мурса», що в перекладі з румун. мови означає «вода з медом»; від словосполучення нім. слів «moor» і «schönes» – «красиве болото» [33].

Моршин уперше згадується у судовому записі 1482 р. як село, що входило до складу Польщі та належало шляхтичу Юхну Нагваздану. На той час тут було 12 дворів. Уже тоді місцеві селяни використовували джерела ропи для кустарного виварювання солі. 1538 р. власники Моршина шляхтичі Браницькі отримали дозвіл на відкриття соляних шахт. Було викопано 5 шахтових колодязів для видобування ропи. Однак моршин. сіль не змогла конкурувати з сіллю з інших міст, бо містила мірабіліт, що спричинювало гіркоту. 1876 р. у голови австрійського парламенту Ф. Смольки село придбав підприємець Б. Штіллер. Запрошені ним лікарі В. П'ясецький і С. Дзіковський розпочали організацію в Моршині клімато- та водолікування на зразок західних курортів, що були на той час досить популярними. 1878 р. став роком першого офіційного курортного сезону з відкриттям «Закладу для лікування грудних захворювань». Одночасно в околицях Моршину знайдено торфову грязь («боровину»). Курортний сезон 1880 р. відкрили з новою назвою «Лікування мінеральними водами та грязями». 1881 р. Б.-Л. Радзішевський опублікував перший хімічний аналіз ропи джерела № 1. Окрім приймання ванн, тоді ж зроблені перші спроби внутрішнього вживання вод. 1883 р. воду для пиття почали продавати в пляшках. Після смерті Б. Штіллера 1884 р. за заповітом Моршин курорт відійшов до «Товариства лікарів галицьких», що розбудовувало його до 1939 р. (з перервою під час 1-ї світової війни). Моршин. курорт став відомим за межами Австро-Угорщини. У рекламних проспектах, що виходили до 1914, його порівнювали з найпопулярнішими європейськими курортами, називали «галицьким Спа» та «галицьким Карлсбадом». Моршин. ропу експортували в США, Велику Британію, Італію, Румунію та ін. країни.

1884 мешкали 214, 1894 – 264, 1904 – 503 особи. 1915 р. в околицях Моршину тривали великі бої. 1918 р. – під владою ЗУНР. 1919–1939 рр. – село Стрий. пов. Станіславського воєводства Польщі; 1934–1939 рр. – центр гміни. 1930 р. були збудовані водо- та грязелікарня, інгаляторій і бювет мінеральних вод «грибок», що став символом Моршину (арх. Ф. Коцімський); 1935–1938 рр. – Курорт. Дім (арх. М. Нікодемівич; нині санаторій «Мармуровий палац» – пам'ятка архітектури місцевого значення). У міжвоєнний період фірма «Сіменс» електрифікувала курорт. Від 1939 р. – у складі УРСР. 1939–59 М. належав до Дрогобича, відтоді – до Львівської обл.; тривалий час входив до Стрий. міськради, від серед. 1990-х рр. – до Стрий. р-ну. У 1950-х рр. значний внесок у вивчення гідромінералогічної бази курорту зробили фахівці спеціально створеної лабораторією, якою керував Ф. Горбенко. Був встановлений гідрохімічний режим джерел, визначені умови експлуатації, а також розроблені нові науково обґрунтовані рекомендації з виготовлення різних розведень лікувальних вод, що й нині не втратили актуальності. Клінічне відділ. та лікарі-практики курорту С. Пилькевич, Л. Лесик, Я. Гладштейн, Г. Бутвін, С. Кубишин, Л. Пиріг, П. Величковський під керівництвом фахівців Одеського НДІ курортології та вчених Івано-Франківського і Львівського медичних інститутів займалися вивченням впливу на організм людини моршин. мінеральних вод та лікувальних грязей. О. Варивода, М. Стороженко та Н. Середюк довели високу терапевтичну ефективність застосування води при хронічних захворюваннях жовч. шляхів та печінки. У 2-й пол. 1960-х рр. побудовано сучасний бювет мінеральних вод, розрахований на одночасне відвідування 6 тис. осіб [33].

1. Обґрунтування та його коротка характеристика.

Метою лікувально-оздоровчого туру «Цілюща сила мінеральних джерел Моршина» для клієнта є повноцінне лікування, підтримка здоров'я, грамотна консультація висококваліфікованих лікарів, їх рекомендації з профілактики здоров'я і способів лікування наявних недуг.

2. Основні дані для проектування туру.

2.1 Тривалість туру.

Тривалість туру становить 6 ночей / 7 днів.

Так як місцем проживання є санаторій, то обов'язково заздалегідь підготувати додаткові медичні документи, які згодом будуть надані лікаря санаторію:

- сертифікат про вакцинацію від COVID-19 або результати обстеження на COVID-19 (ПЦР, ІФА тест), або можливо пройти тест в умовах клінічної лабораторії за окрему плату – 150 грн;
- санаторно-курортну карту (форма 072-о), або виписку із амбулаторної карти (форма 027-о);
- епікриз з останнього місця лікування.

2.2 Чисельність групи.

Чисельність групи туристів становить від 1 особи, вік не менше 16 років, сімейний стан різне, розрахований на людей із середнім рівнем доходу.

2.3 Транспортне забезпечення.

За програмою даного туру, група має повне забезпечення транспортом. Поїзд Полтава-Львів-Полтава. Індивідуальний трансфер до курорту Моршин і повернення до Львову – авто економ класу.

2.4 Супровід гідом.

Група забезпечена супроводом гіда, а також додатковими послугами гіда під час трансферу та запланованих екскурсій.

2.5 Розміщення.

Тур є індивідуальним. Програмою туру передбачено проживання і проходження лікування в санаторії «Мармуровий Палац». Він як справжній замок видніється на алеї, оздобленій квітами та скульптурами. Багато гостей вважають його найкращим санаторієм здравниці. Великим плюсом є те, що спальний корпус, їдальня, бювет та лікувальний комплекс знаходяться в одному приміщенні і не потрібно виходити на вулицю.

Розташований у лісопарковій зоні, до центрального бювету мінеральних вод – всього 5 хвилин ходьби. Налічує 4 поверхи та розрахований на 180 осіб. Для комфортного проживання пропонують номери різних категорій: Стандарт, Класік, Люкс, Люкс з терасою та Люкс Преміум. Усі номери оснащені необхідними зручностями та більшість апартаментів мають балкон. Для зручності відпочивальників у санаторії функціонує ліфт.

В лікувальному корпусі Вам запропонують діагностику та ефективне лікування захворювань, консультації кваліфікованих спеціалістів та обстеження на новітніх апаратах. Лікування доповнюється прийомом мінеральних вод. В санаторії «Мармуровий Палац» є дві лікувальні програми: «Стандарт» та «Люкс». Різниця між програмами в кількості лікувальних та оздоровчих процедур, які входять у вартість путівки. Більш детальна інформація щодо медичних послуг у розділі «Лікування».

Їдальня знаходиться на 1 поверсі санаторію. Для харчування пропонується лише одна зміна, оскільки зал дуже великий і без жодної тисняви вміщає всіх гостей. Меню розроблено відповідно до всіх видів дієт і обов'язково включає: свіжі фрукти та овочі, рибу, м'ясо.

До послуг відпочивальників на території комплексу є міні-зоопарк, кафе-бар, альтанки, спортивний та дитячий майданчики, автостоянка (з можливістю зарядки електромобіля), тенісний корт, конференц-зал, бібліотека, більярдний, тренажерний та танцювальний зали, салон краси, туристичне бюро. Також по всій території є доступ до безкоштовного інтернету.

У Моршині в санаторії «Мармуровий палац» займаються лікуванням за багатьма профілями:

- виразки шлунка і дванадцятипалої кишки;
- порушення обміну речовин;
- холециститів, панкреатитів;
- гастродуоденітів;

- дискінезії кишечника і жовчовивідних шляхів;
- хвороб оперованого шлунка та ін.

Лікувальна база складається з таких кабінетів:

- ЛФК;
- урологічний;
- маніпуляційний;
- ультразвукової та функціональної діагностики;
- проктологічний;
- гінекологічний;
- фізіотерапевтичний;
- озонотерапії;
- дуоденального зондування;
- голкорексфлексотерапії.

До складу лікувальної бази входить власна лабораторія. На території бази також знаходиться бальнеологічне відділення, де пропонують ряд процедур:

- кишкові зрошення;
- озокерит;
- мікроклізми;
- масаж;
- підводний душ-масаж;
- гідроколонотерапія;
- мінеральні ванни;
- лікувальна глина.

У санаторії розташований не тільки власний бювет мінеральних вод з ропою джерел № 1 та № 6, але ще й пропонують кисневі пінки з вітамінними і трав'яними наповнювачами. У Моршині в санаторії «Мармуровий палац» з джерела видобувають воду, яка добре підходить і для дитячого харчування, і для оздоровлення. Ця вода допомагає підтримувати водно-лужний баланс в

організмі, очищає від шлаків, нормалізує рівень цукру в крові, нормалізує обмін речовин. Прийом цієї води рекомендований МОЗ України.

2.6 Харчування.

На першому поверсі санаторію знаходиться їдальня на 100 чоловік. Харчування для відпочиваючих передбачено три рази в день. У раціон входять свіжі овочі та фрукти, а страви готуються згідно рекомендацій лікаря.

Також відпочиваючі можуть відвідати ресторан «Мисливський», де можна скуштувати страви місцевої кухні – банош, деруни, грибний суп, вареники, страви з дичини. На території ресторану є озеро з фореллю, яку ловлять і готують для відвідувачів. Для любителів міцних напоїв в ресторані пропонують фірмові настоянки.

На території санаторію «Мармуровий палац» працює кафе-кондитерська. Для відвідувачів обладнана тераса, також є бар. Відвідувачі можуть випити доброї кави з шоколадним десертом або тістечком. Ціни в санаторії «Мармуровий палац» в Моршині залежать від обраної категорії номера.

2.7 Програма лікування

Програма «Стандарт». Набір послуг, які входять у вартість путівки на один робочий день на одну особу:

- 1) аналіз крові загальний (трійка) – 1;
- 2) аналіз крові на цукор – 1;
- 3) аналіз сечі загальний – 1;
- 4) електрокардіограма – 1;
- 5) мазок гінекологічний – 1;
- 6) мінеральна вода – 3 рази в день;
- 7) ванна мінерально-хвойна – 1 на 3 дні;
- 8) душ Шарко - 1 на 2 дні;
- 9) мікроклізма з відваром трав – 1 на 2 дні
- 10) тюбаж – 1-3 на курс;

11) кишкове зрошення або гідроколонотерапія з очисною клізмою – 1-3 на курс;

12) фіточай – кожного дня;

13) електропроцедура – 1 на 2 дні.

Комплекс медичних послуг тільки за призначенням лікуючого лікаря санаторію.

Заміна виду, частоти і кількості обстежень та лікувальних процедур не проводиться [27].

2.8 Екскурсійна програма.

Під час перебування в санаторії туристу пропонується групова екскурсія в парк «Сколівські Бескиди» розташований між трьома карпатським річкам – опір, Стрий і Мізунка. В лісах Карпат сильні буки, і стародавні смереки ростуть тут вже більше сотні років. Можна подивитися на водоспади, рідкісні тварини і заповідник «Тустань». Дана екскурсія включена до вартості путівки.

3. Програма обслуговування туристів (табл. 2.3.1).

Таблиця 2.3.1

Програма туру «Цілюща сила мінеральних джерел Моршина»

[складено авторкою]

День	Опис програми
1	2
1	17:00 – 6:00 – переїзд Полтава (залізничний вокзал) – Львів (залізничний вокзал) 6:00 – 8:00 – трансфер в Моршин санаторій «Мармуровий палац»; 8:00 – 09:00 – розміщення; 9:00 – 10:00 – сніданок; 10:00 – 12:00 – консультація зі спеціалістами; 12:00 – 13:00 – обід; 13:00 – 17:00 – відпочинок; 17:00 – 19:00 – вечеря.
2	8:00 – 9:00 – проведення лабораторної діагностики, УЗД-діагностики, електрокардіографія. 9:00 – 10:00 – сніданок; 10:00 – 12:00 – проходження процедур за програмою «Стандарт»; 12:00 – 13:00 – обід; 13:00 – 14:00 – отримання результатів лабораторної діагностики; консультація та корегування індивідуального комплексу процедур;

Продовж. табл. 2.3.1

1	2
2	14:00 – 17:00 – відпочинок або екскурсія; 17:00 – 19:00 – вечеря.
3-6	9:00 – 10:00 – сніданок; 10:00 – 12:00 – проходження процедур за програмою «Стандарт»; 12:00 – 13:00 – обід; 13:00 – 17:00 – відпочинок; 17:00 – 19:00 – вечеря..
7	9:00 – 10:00 – сніданок; 10:00 – 11:00 – заключна консультація лікаря та отримання персональних рекомендацій; 11:00 – 12:00 – проходження процедур за програмою «Стандарт»; 12:00 – 13:00 – обід; 13:00 – 13:30 – чек-аут; 13:30 – 15:00 – трансфер до Львова; 16:00 – 7:00 – переїзд Львів (залізничний вокзал) – Полтава (залізничний вокзал).

4. Калькуляція туру (табл. 2.3.2).

Таблиця 2.3.2

Калькуляція туру «Цілюща сила мінеральних джерел Моршина»

[складено авторкою]

№ з/п	Найменування витрат	Ціна	Кількість	Розрахункова формула	Загальна сума, грн
1	2	3	4	5	6
1	Квитки Полтава – Львів – Полтава (купе)	900	2	-	1800,00
2	Трансфер Львів – Моршин – Львів	200	3	$З_{\text{т}} = \text{Ціна 1 год експлуатації транспорту} * \text{Кількість годин роботи транспорту}$	600, 00
3	Проживання та процедури за програмою в санаторії	1250	1 номер стандарт, одномісне розміщення	$З_{\text{пр}} = \text{Ціна одного номера} * \text{Кількість номерів} * \text{Кількість днів проживання} + \text{Вартість броні}$	8750,00
4	Заробітна плата гіда	150	2 дні	$З_{\text{з}} = \text{Денна ставка} * \text{Кількість днів роботи}$	300,00

Продовж. табл. 2.3.2

1	2	3	4	5	6
5	Екскурсійне обслуговування	200	2	-	200,00
6	Накладні витрати	-	5%	$З_{н.р.} = (п1 + п2 + п3 + п4 + п5) * 5\% / 100\%$	580,00
7	Страховання туристів	-	0,5%	$З_з = 1,1\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6)$	120,00
8	Прибуток	-	10%	$Ціна = 10\% / 100\% * (п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7)$	1235,00
9	Загальна вартість туру	-	-	$B_T = п1 + п2 + п3 + п4 + п5 + п6 + п7 + п8$	13585,00
10	Ціна путівки на 1 особу			$Ц_п = п8 / \text{Кількість осіб}$	13585,00

Як свідчать, дані табл. 2.3.2 вартість путівки на 1 особу при одномісному розміщенні складає 13585 грн.

Отже, на території Львівської області є достатні умови, щоб лікувально-оздоровчий туризм став повноцінним туристичним напрямком. Запозичивши європейський та світовий досвід, наявна ресурсна база може стати умовою розвитку спа-курортів, а також виділитися своєю бальнеологічною, релаксаційно-відпочинковою орієнтацією, з метою забезпечення потреб споживачів під час перебування на курорті та популяризації лікувально-оздоровчого туризму. Ці умови можуть бути забезпечені у випадку використання сучасних маркетингових технологій та сприятливої інвестиційної політики.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Запорукою розвитку лікувально-оздоровчого туризму сьогодні є пропаганда здорового способу життя, який вважається трендовим напрямком суспільного розвитку. Тому логічною є позиція організації подорожей для оздоровлення та підвищення власного самопочуття. Такий вид туризму покликаний забезпечити баланс між розумом, тілом і душею. Знані туристичні регіони, як і новоосвоєні, активно ведуть пошук оптимальних моделей для розвитку такого напрямку туристичної діяльності. Проте лікувально-оздоровчий туризм все ще слабо ідентифікується; дані про нього є фрагментарними, а його визначення та поняття значно відрізняються в різних країнах. Вивчення напрямів розвитку лікувально-оздоровчого туризму є завжди актуальним.

Аналіз туристичної діяльності у Львівській області показав, що об'єктивно область має всі передумови для інтенсивного розвитку внутрішнього та іноземного туризму: особливості географічного розміщення та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалів тощо.

Область володіє одним з найбільших в Україні потенціалом рекреаційних ресурсів, який забезпечує можливості для всесезонного функціонування туристично-рекреаційних об'єктів. Він базується на ландшафтній привабливості гірських територій, рельєфних та кліматичних можливостях розвитку як літнього, так і зимового туризму, включаючи гірськолижний, запасам лікувальних мінеральних вод. В області налічуються близько 4 тис. історико-культурних й архітектурних пам'яток (25% від зареєстрованих в Україні), з них понад 800 загальнонаціонального значення, які приваблюють туристів.

Незважаючи на високий стан розвитку окремих компонентів

інфраструктури, її загальний стан, на нашу думку, не відповідає світовим стандартам. Особливо це стосується рекреаційної та транспортної системи, що уповільнює розвиток регіону. Покращення ситуації вимагає великих інвестицій радикальних рішень, пошуку альтернативних джерел фінансування.

Для досягнення нового якісного рівня розвитку лікувально-оздоровчого туризму у Львівській області необхідно працювати у таких напрямках:

- створення передумов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій в регіон;
- розбудова ресурсно-туристичної інфраструктури через збільшення динаміки туристичного потоку, зростання кількості діючих санаторно-курортних закладів та зайнятих в цій сфері;
- інтенсивне використання сучасних інформаційних технологій для поширення інформації серед потенційних українських та іноземних туристів про привабливі об'єкти лікувально-оздоровчого туризму та природні рекреаційні регіону;
- раціональне поєднання різнопланових туристичних об'єктів в рамках одного туру;
- формування та подальший розвиток туристичних дестинацій як об'єктів локальної туристичної індустрії;
- у повоєнному відновленні України брати до уваги досвід країн, які на сучасному етапі мають потужний туристичний потенціал, а у минулому зазнали втрат від війни чи збройних конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баєв В. В. Економічні передумови розвитку медичного туризму в Україні / В. В. Баєв // Наукові праці МАУП. – 2014. – № 43 (4). – С. 163–167.
2. Богатирьова Г. А. Спеціалізований туризм : навч. посіб. 2-е вид., переробл. та доповн. / Г. А. Богатирьова, М. Г. Головань, Г. О. Горіна, О. П. Литвинова-Головань, К. В. Снігур, Є. Г. Крижимінська. – Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2022. – 270 с.
3. Ведмідь Н. Методологічні основи типізації суб'єктів санаторно-курортної діяльності / Н. Ведмідь // Вісник КНТЕУ. – 2012. – № 6. – С. 72–83.
4. Влащенко Н. М. Управління курортами : навч. посібник / Н. М. Влащенко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. – 226 с.
5. Водний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
6. Всесвітня туристична організація. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>.
7. Галасюк С. С. Концептуальні підходи до визначення терміну «лікувально-оздоровчий туризм» / С. С. Галасюк // Економіка та суспільство. – 2023. – Вип. 47 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2094>
8. Галасюк С. С. Проблеми розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні / С. С. Галасюк, К. А. Галасюк // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Економічні науки. – 2013. – № 5. – С. 16–21.
9. Геренчук К. І. Природа Львівської області / К. І. Геренчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://geoknigi.com/book_view.php?id=666

10. Гладкий О. В. Особливості розвитку медичного туризму в західних регіонах України. / О. В. Гладкий, В. С. Килівник, Ю. Й. Рудий, Руда І. В., О. В. Марчук // Реабілітаційні та фізкультурно-рекреаційні аспекти розвитку людини. – 2022. – № 11. – С. 90–95.
11. Головне управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.lv.ukrstat.gov.ua/>
12. Горіна Г.О. Ринок туристичних послуг: управління розвитком в умовах просторової поляризації: монографія / Г.О. Горіна. – Кривий Ріг : Видавець ФОП Чернявський Д. О., 2016. – 305 с.
13. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
14. Державне управління і менеджмент : навч. посіб. у табл. і схемах / Г. С. Одінцова, Г. І. Мостовий, О. Ю. Амосов та ін. ; за аг. ред. Г. С. Одінцової. – Харків : Вид-во ХарРІУАДУ, 2002. – 492 с.
15. Дроздова Г. М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності підприємства: навч. посіб. / Г. М. Дроздова. – К.: ЦНЛ, 2004. – 236 с.
16. Земельний Кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
17. Зінько Ю. С. Туризм у Карпатському регіоні: загрози для довкілля та способи сталого розвитку / Ю. С. Зінько, М. П. Мальська, М. Б.Іваник, С. Ф. Благодир // Вісник Львівського університету. Серія: географічна. – 2014. – Вип. 45. – С. 443-451.
18. Іщенко Т. І. Перспективи розвитку wellness-індустрії в готельному господарстві України / Т. І. Іщенко Т. І., Шидловська О. Б., Стоян І. М. – Географія та туризм. – 2013. – № 26. – С. 87–93.
19. Кифяк В. Ф. Розвиток медичного туризму в регіонах України / В. Ф. Кифяк // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. –2013. – № 1. – С. 30–33.
20. Кляп М. П. Сучасні різновиди туризму: навчальний посібник / М. П.

Кляп, Ф. Ф. Шандор. – К.: Знання, 2015. – 334 с.

21. Кондратюк Н. Ю. Нормативно-правове регулювання та основні етапи акредитації закладів охорони здоров'я в Україні / Н. Ю. Кондратюк // Україна. Здоров'я нації. – 2012. – №1 (21). – С. 75–78.

22. Кравець О. М. Курортологія : підручник / О. М. Кравець, А. А. Рябєв ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 167 с.

23. Кравців В. Рекреаційний потенціал Львівської області та стратегія його освоєння / В. Кравців, Б. Матолич, О. Гулич, В. Полюга // Регіональна економіка. – 2002. – № 2. – С.134-143.

24. Криницька Н. Г. Особливості лісових рекреаційних ресурсів Львівщини / Н. Г. Криницька // Менеджмент природних ресурсів, екологічна і лісова політика. Науковий вісник. – 2004. – Вип. 14.2. – С. 184-190.

25. Курортологія та курорти України : навч. посіб. для самостійної роботи студентів VI курсу медичних факультетів при підготовці до практичних занять з навчальної дисципліни «Медична реабілітація» / уклад. С. М. Малахова, О. О. Черепок, Н. Г. Волох. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2019. – 105 с.

26. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг / О. О. Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2011. – 320 с.

27. Карпати Круїз / Санаторій «Мармуровий палац» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://karpatykruiz.com.ua/morshyn/sanatoriums/marmurovyi-palats.html>.

28. Мальська М. П. та ін. Економіка туризму: теорія та практика: підручник / М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, С. В. Білоус, Н. Л. Мандюк. – К.: Центр учбової літератури, 2014. – 544 с.

29. Мацола В. І. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. І. Мацола. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 1997. – 259 с.

30. Мельник Л. В. Особливості розвитку лікувально-оздоровчого

туризму в регіонах України / Л. В. Мельник, С. П. Батиченко // Часопис картографії. – 2018. – № 19. – С. 41–47.

31. Мігущенко Ю. В. Проблеми та перспективи розвитку туристичної галузі Львівської області / Ю. В. Мігущенко // Ефективна економіка. – 2015. – № 11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/91.pdf

32. Молодецький А. Е. Лікувально-оздоровчий туризм в українських Карпатах і Причорномор'ї: сучасний стан і тенденції / А. Е. Молодецький, В. А. Остра // Вісник ОНУ. Серія: Географічні і геологічні науки. – 2020. – Т. 25. № 1 (36). – С. 126–140.

33. Моршин / М. В. Воевода // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-6937>

34. Нагірняк А. Я. Львівщина як складова туристичної галузі України / А. Я. Нагірняк // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 30. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/643>

35. На Львівщині функціонує 347 об'єктів природно-заповідного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/246970098>

36. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України № 2801-ХІІ від 19.11.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12/stru>.

37. Павленко Є. Є. Оздоровчий туризм : навч. посібник для студентів денної форми навчання / Є. Є. Павленко, Г. С. Ільницька, В. О. Павленко. – Харків : НФаУ. 2021. – 114 с.

38. Паньків Н. Туристичне ресурсознавство : навч. посібник / Н. Паньків.

– Львів : Український бестселер, 2011. – 238 с.

39. Парфіненко А. Ю. Проблеми та перспективи розвитку лікувально-оздоровчого туризму в Україні (у порівнянні з країнами Центральної Європи) / А. Ю. Парфіненко, І. І. Волкова, В. І. Щербина // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Казаріна. Серія: Міжнародні відносини, Економіка, Країнознавство. – 2018. – № 7. – С. 130–135.

40. Перелік населених пунктів, віднесених до курортних: Постанова Кабінету Міністрів України № 1391 від 15 грудня 1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-97-%D0%BF>.

41. Перхач О. Р. Аналіз ресурсів водосховищ та ставків Львівської області / О. Р. Перхач // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна серія «Екологія» – 2019. – Вип. 20. – С. 80-86.

42. Питуляк М. Бальнеологічні ресурси Львівської області та їх використання / М. Питуляк, В. Гуляйгородський // Міжнародний та національний досвід суспільно-географічного розвитку туристичної галузі в умовах євроінтеграції : тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2022 р.). – Мукачево : МДУ, 2022. –С. 17-18.

43. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>

44. Про екологічну мережу України Закон України від 24 червня 2004 р. № 1864-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>

45. Про затвердження критеріїв державної акредитації санаторно-курортних закладів України: Наказ МОЗ України №167 від 08.05.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/big/text1276/pg1.htm>.

46. Про затвердження Переліку продукції, що підлягає обов'язковій

сертифікації в Україні: Наказ Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики № 28 від 1 лютого 2005 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ed_2007_09_13/an/49/RE10746.html.

47. Про затвердження Порядку акредитації закладу охорони здоров'я : Постанова Кабінету міністрів України № 765 від 15.07.1997 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-97-%D0%BF>.

48. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. № 2026-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2026-14>.

49. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>

50. Про оздоровлення та відпочинок дітей: Закон України від 04.09.2008 р. № 375-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17> (дата звернення 28.03.2020).

51. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 8.06.2000 р. № 1805–III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>

52. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264–XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.

53. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. № 2465-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>.

54. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

55. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємництва: навчальний посібник / П. Р. Пуцентейло. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.

56. Романова А. А. Види туризму та їх класифікація у контексті сучасних тенденцій розвитку туріндустрії / А. А. Романова // Економіка і регіон. – 2017. – № 4 (65). – С. 13–19.

57. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х частинах: підручник / В. П. Руденко. – К.: ВД «К. М. Академія». – Чернівці: Зелена Буковина, 1999. – м568 с.

58. Рутинський М. Й. Івано-Франківщина: територіальна організація туристичного комплексу та структура сучасного туристичного продукту регіону / М. Й. Рутинський // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського. Серія: Географія. – Вінниця, 2004. – Вип. 7. – С. 177–184.

59. Рутинський М. Класифікації та типології курортів / М. Рутинський // Вісник Львівського університету. Серія географічна. – 2007. – Вип. 34. – С. 236-246.

60. Рутинський М. Лікувально-оздоровчий туризм: актуальні цілі та сучасні підходи до організації / М. Рутинський, В. Петранівський // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2012. – № 29. – Ч. 1. – С. 179–189.

61. Сазонець І. Л. Державно-інституційне регулювання розвитку курортної справи в Україні / І. Л. Сазонець, В. А. Потьомкіна // Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. журнал. – 2023. – № 2. – С. 1-13.

62. Сай В. М. Сучасний стан водних ресурсів Львівської області / В. М. Сай // Геодезія, картографія і аерофотознімання. – 2006. – Вип. 67. – С. 66-70.

63. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу: навч. посіб. / І. В. Смаль. – Ніжин: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи

Гоголя, 2010. 336 с.

64. Соціально-економічний паспорт Івано-Франківської міської ради. – Івано-Франківськ, 2019. – 40 с.

65. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-p>.

66. Тимошенко О. В. Сучасний рівень розвитку туризму у Львівській області / О. В. Тимошенко, А. О. Мельник // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2019. – Т. 30. – № 6. – С. 82–86.

67. Устименко Л. Розвиток wellness-туризму та його вплив на трансформацію туристичної індустрії України / Л. Устименко, Н. Булгакова // Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. Сталий розвиток та актуальні проблеми. – 2019. – № 2 (1). – С. 49–59.

68. Фомічева Т. Є. Соціально-економічний аналіз розвитку екологічного туризму на території національних природних парків Львівської області / Т. Є. Фомічева, М. Г. Винярска, Н. Г. Тараненко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2021. – № 4 (121). – С. 96-100.

69. Холявка В. З. Сучасні аспекти, фактори впливу і перспективи розвитку медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні / В. З. Холявка, Х. С. Лешко, О. М. Мочульська, А. О. Кухтій // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2019. – № 1 (79). – С. 25–33.

70. Шаповалова О. О. Сучасні тенденції розвитку «spa» і «wellness» туризму / О. О. Шаповалова, Ю. А. Сапа // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2013. – № 1042. – С. 154–158.

71. Шека О. Глобальні тренди та інноваційні підходи до організації лікувально-оздоровчого туризму на курортах / О. Шека // Актуальні проблеми державного управління. – 2019. – № 3 (79). – С. 85–91.

72. Школа І. М. Менеджмент туристичної індустрії: навчальний посібник / За ред. проф. І. М. Школи. – Чернівці: ЧТЕІКНТЕУ, 2003. – 662 с.

73. Як змінився туристичний Львів в 2021 році у цифрах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://city-adm.lviv.ua/news/tourism/290625-yak-zminyvsia-turystychnyi-lviv-v-2021-rotsi-u-tsyfrakh>

74. Bugil S. Economic prospects of health and health development of ukraine in tourism in the context of integration into the international tourism system / S. Bugil, R. Dudyak // Regional economy and territorial management: global trends and national features [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/162/4753/10016-1>